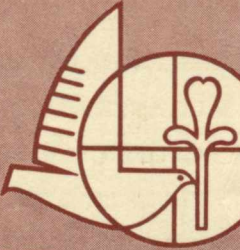

Balandis/April 1979-4

laiškas lietuviams

ŽMOGAUS PRISIKĖLIMAS	109	Stasys Yla
ASYŽIUS IR ASYŽIETIS (I)	112	Alfonsas Grauslys
MAIRONIS IR SCHOPENHAUERIS	116	V. Bagdanavičius
VYRIAUSIOJI LIETUVOS MOKYKLA	123	Simas Sužiedėlis
KAD VAIKAI NEBĖGTŲ IŠ NAMŲ...	129	Dr. A. Garūnas
LAIŠKELIAI LIETUVĖNAMS	132	A. Šaulaitis, S.J.
TĖVYNĖJE	134	D. ir G. Vakariai
KALBA	137	J. Vaišnys, S.J.
ATGARSIAI	139	Skaitytojai
TRUMPAI IŠ VISUR	141	J. Pr.
"LAIŠKŲ LIETUVIAMS" METINĖ ŠVENTĖ	144	Red.

Šis numeris iliustruotas Ramintos Jelionytės nuotraukomis. Raminta studijuoja fotografijos meną Columbia College. Ji yra dalyvavusi keturiose išeivijos lietuvių foto parodose.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published monthly except July and August, when bi-monthly, by the Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., 2345 West 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Yearly subscription \$8.00, single copy 80 cents. Second class postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing offices.

RELIGINĖS ir TAUTINĖS
KULTŪROS ŽURNALAS

Balandis/April 1979
Volume XXX No.4

Laiškai lietuviams

ŽMOGAUS PRISIKĖLIMAS

STASYS YLA

Velykų rytas mums visuomet yra be galo mielas, net ir tada kai mus kas nors slegia. Šventiška nuotaika, kuria visi gyvena, ir visa aplinka mus užkrečia. Prisikėlimo ryto saulė nužeria ne tik mūsų veidus, bet ir mūsų dvasią.

Tačiau dabar, kai mūsų tėvynė nelaisva, atrodo, kad ir Velykų rytas yra ne toks. Atrodo, lyg kas būtų kietą uolą užritęs ant mūsų krūtinų. Mus slegia sielvartas dėl tėvynės, rūpestis dėl artimųjų. Bet gal dar labiau už viską mūsų sielą yra užgulus nemalonus slogutis dėl mums padarytos neteisybės. Ir tada mes kartojame žodžius, kuriuos moterys, eidamos prie Kristaus karsto, ištare: "Kas mums atris akmenį?" Taip, kas mums atleis tuos varžtus, užgulusius krūtinę?

Bet kai mes taip klausiamo, tai dar nesame žuvę. Mes nesam apatiški dėl savo prislėgtos buities. Mes ieškome išgelbėjimo, norime nusimesti našą, nublokšti ją nuo savo pečių. Mes norime išsilaisvinti. Kai mus užslegia didi našta, kai ištinka didis skausmas, mes instinktyviai puolamės purtytis ir įtempiame visas savo jėgas.

Blogiau būna, kai mūsų sielą apiberia smulkūs grumstai, apnyksta maži nusikaltimai, užberia mažos piktos škeveldros. Galbūt jau ir tada mes jaučiamės nejaukiai, bet gyventi, rodos, dar galima. Geriau, žinoma, kad to nebūtų, bet šauktis dėl to pagalbos, ieškoti, kas palengvintų padėtį, atrodo, lyg būtų kiek nerimta. Taip ir gyvenam metai iš metų. Truputį pasikankiname, lyg būtų įsimetusi kokia ne per daug sunki chroniška liga, bet kartu ir pasiguodžiame — galgi praeis, galgi apsiprasiu.

Tokioje padėtyje esantiems žmonėms darosi blogiau ir blogiau dėl to, kad jie neieško radikalių priemonių pataisyti savo padėčiai. Priešingai, jie vengia net eilinių priemonių, vengia net žmonių, kurie jiems tai primintų, net vietų ar knygų, kurios apie tai kalbėtų. Vengia, nes tada būtų sunkiau. Geriau juk nejudinti žaizdos — tada mažiau skauda.

Ramintos Jelionytės nuotrauka

Pirmieji pavasario pumpurai

Štai dėl ko vieniems sunkiau prisikelti, negu kitiems. Slegiamiems sunkesnių smūgių užtenka tik dar vieno gero, ir nuo jų krūtinės akmuo nukrinta. Jis turi nukristi, nes jie juo purtos. Tuo tarpu antrieiems reikia nežinia ko, kad būtų išjudinti iš savo nerangumo. Kaip pirmieji dėl savo didžio sopulio pasidaro be galo jautrūs ir patys ieško išsigelbėjimo, taip antrieji, lyg tie jungo jaučiai, eina sau sena vaga, ir sunku juos iš jos išvesti. Jų nejaudina jokie gyvenimo perversmai, jokie ypatingi visuomeniniai ar asmeniniai sukrėtimai. Joks Dievo balsas neprasimuša pro rambią jų sąžinę.

Galbūt mes, lietuviai, lygumų žmonės, kaip tik ir priklausome prie šitų antrosios kategorijos žmonių. Mes linę su viskuo apsiprasti, mūsų lygios dirvos, lygūs keliai neverčia mūsų griebtis stiprių ir staigių priemonių. Mes ilgai kankinamės, daug sielvartaujame dėl kokio mažmožio, o vis dėlto nesiimame jį radikaliam pataisyti, pakeisti. Tik pačios paskutiniosios priversti, mes susipurtome ir nuverčiame net didžiausius kliūčių kalnus. Taip kartais ima ir pribrešta mummyse perversmo dvasia, panašiai kaip pribrešta ir gamtos atbudimas.

Tad kartais labai netikėtai net pačių lėčiausiųjų žmonių sieloje įvyksta kažkoks pasikeitimas. Galbūt žmogus, besisukdamas apie savo dvasios žaizdas, nejučiomis prisartina prie gydamosios galios, lyg žemė arčiau saulės. O gal pati geroji žmogaus Saulė, žmogaus Dievas, ima ir paberia savo kūrinio sieloje naujų spindulių. Ir nebeatspiria žmogus šiai nežinomajai galiai. Jis darosi bejėgis prieš kažkokį dievišką akstiną. Taip žmogus, ilgai blaškęsis ir svyravęs, daug prisikankinęs ir išvargęs, galų gale ima ir pasuka aiškiu keliu. Pasuka, tartum Čiurlionio pasakų būtybės, į aukštą pilį, pasuka kopti laiptais į kalnų viršūnes, kur viešpatauja rimtis, kur viskas spindi saulės spinduliuose.

Kartais tai įvyksta taip staiga ir nelaukiai, kad nespėja pastebėti net patys artimiausi žmonės. Įvyksta paradoksas, panašus į tą,

kurį aprašo Evangelija. Būtent, ateina pas jį moterys, draugės ir draugai, ateina jo aplankyti su senais žodžiais ir papročiais. Juk jis tebėra toks, koks buvęs — senasis žmogus, žmogus nusistovėjęs, žinomų papročių ir pažiūrų. Tai žino visi, net ir tie, kurie dėl jo sielvartauja ir nori jam padėti. Vieni pas jį ateina praleisti malonių valandų, kiti — padėti jam išeiti iš vidaus kančios, nuimti nuo jo sąžinės slogutį, tarsi kokį akmenį nuristi. Ir nei vieni, nei antri nepastebi, kas įvyko. Jie žiūri ir netiki savo akimis. Vietoj senojo žmogaus jie randa naują. Koks nustebimas! Jie žvelgė į to žmogaus vidų, kaip į kapą, jie tarėsi turį reikalą su lavonu, o štai čia gyvas žmogus, net dvasia pajaunėjęs, tikras jaunikaitis, pasipuošęs baltais rūbais.

— Ko ieškote? — galbūt pasigirs jo klausimas. — Ar manęs, senojo manęs, kurs buvo morališkai miręs ir prislėgtas sunkaus akmens? Šito žmogaus čia jau nebėr. Eikite ir sakykite mano draugams, kad aš ne tas, kas buvau. Pasakykite: jei nori jie mane matyti, teeina į Galilėją pas didįjį fizinės ir dvasinės mirties nugalėtoją Kristų! Jis iš mūsų širdžių išrovė mirties geluonį, kaip sako velykinė giesmė. Jis prikėlė ir mane. Ir kaip miela dabar tarti su psalmistu: "Aš prisikėliau ir dabar esu su tavim" (Ps 138). Su Tavim, o Kristau, gyvybės ir mirties Valdove!

O gal tai, ką čia sakau, tinka ne tik man asmeniškai, bet ir mano tautai? "O Kristau Valdove, su tavim eina tautos gyventi, su tavim eis visa Lietuva!" Šitie Brazdžionio žodžiai gal yra ir mano tautos tikra prisikėlimo pranašystė. "Su tavim eis visa Lietuva". Taip, Kristau, su tavim prisikėlusiu. Prisikėlusieji su tavim eis prikelti tėvynės. Eis prikelti fiziškai ir dvasiškai. Bus prisikėlimas širdyse ir mintyse, prisikėlimas visame mūsų tautos gyvenime.

O Kristau Valdove, tavo prisikėlimo vėliava jau plevėsuoja! Ar greit suplevėsuos ir mūsų tautos prisikėlimo vėliavos? "Su tavim eina tautos gyventi, su tavim eis ir visa Lietuva!"

ASYŽIUS IR ASYŽIETIS (I)

ALFONSAS GRAUSLYS

Kiekvienam, bent kiek pažįstančiam krikščionišką religinį gyvenimą, nereikia aiškinti, kas yra Asyžius (ital. Assisi) ir kas asyžietis. Tačiau jeigu tame nedideliame Italijos mieste nebūtų gimęs, augęs ir veikęs šv. Pranciškus, Asyžius būtų mažai kam žinomas pasaulyje.

1946 m. liepos mėnesį man teko didelė privilegija tris savaites pagyventi Asyžiuje. Tai vadinu privilegija, nes nedaug kam iš pažįstamųjų ten teko ilgėliau pabūti (ekskursijos ten sustoja tik keliom valandom). O pajusti ir įsigyventi į šį didįjį krikščionybės šventąjį, labiausiai pasauliui primenantį Kristų, reikia laiko.

Asyžius — tai rėmai, į kuriuos įrėmintas šventasis, nes jame tiek šio šventojo pėdsakų, ir jo dvasia plazda virš šio viduramžio pavidalu išsilaikiusio ir šventojo dvasia dvelkiančio miesto. Ekskursijos teistengia vien tuos rėmus pamatyti, o jo dvasiai pagauti reikia (neįmanomą didesniai žmonių skaičiui) ilgesnės tylos ir susitelkimo.

O pažinti šventąjį ir jo dvasios pasaulį labai naudinga, nes tai šventasis, kuriuo domisi visas krikščioniškasis pasaulis. Jam simpatizuoja nekrikščionys ir net netikintieji. Tą juo domėjimasi įrodo gausūs raštai ar rašytojų pasisakymai apie jį. Šio šventojo gyvenimo bei dvasios įtaka juntama ir šią dieną. Apskritai, didžiųjų šventųjų gyvenimo ir veikimo vietos ir jų asmenybės, tartum magnetas, traukia į save dvasingumo besilginčius žmones. Tai pajutau ir pamačiau, būdamas Asyžiuje.

Ten susidomėjau (kaip ir kiti ten gyvenę svečiai) vienu senstelėjusiu barzdotu italų, kuris, kaip sužinojau, prieš daugelį metų buvo Milano mieste vežėjas. Vėlesnieji įvykiai parodė, kad to beraščio, neturtingo ir netikinčio žmogaus sielos gelmėse spinkėjo miglotas dvasinio gyvenimo ilgesys. Niekas negalėjo nujauti, kad už to ilgesio nuraminimą jis galėtų sumokėti heroiško

laipsnio kainą. Kaip daugelis kitų italų, taip ir jis buvo nusipirkęs Italijos valstybės loterijos bilietą ir laimėjo didžiausią premiją. Nors jis buvo bemokslis, neišsilavinęs, bet žinojo apie šv. Pranciškų Asyžietį, kurį pažįsta visi italai ir jį vadina "švenčiausiu iš visų italų ir itališkiausiu iš visų šventųjų". Laimėtus loterijoje pinigus jis išdalino vargšams (sekdamas šv. Pranciškom?) ir atvyko į Asyžių. Čia pasisiūlė dirbti klarisių vienuolyne be jokio atlyginimo, tik už valgi. Tik vieno dalyko jis norėjo ir prašė, kad galėtų kasdien šv. Pranciškaus bazilikoje dalyvauti visose kasdien laikomose mišiose, kurių kasdien būdavo keliolika. Svarbiausias jo tikslas buvo ugdyti savyje dvasinį gyvenimą.

Ten mačiau jį, mačiau ir atvykusius iš Vatikano dvasiškius, susidomėjusius jo heroiška naujo gyvenimo pradžia ir dideliu pamaldumu. Mačiau juos, besikalbančius tikėjimo klausimais. Tad yra ir šiandien, ne tik praeityje, heroškų, entuziastingų, aukštos tikėjimo įtampos sielų...

Būdamas Asyžiuje, susipažinau ir su rusų stačiatikių rašytoju Lvovu, kurs, atrodo, antrojo pasaulinio karo metu, kaip tremtinys, su savo šeima atsirado Asyžiuje ir jau nemanė niekur kitur vykti. Jis su savo dar jauna žmona, suome evangelike, ir su 10 metų sūnumi gyveno tame pačiame viešbutyje, kur ir aš buvau apsistojęs. Iš pasikalbėjimų su juo paaiškėjo, koks gilus, mistiniais polėkiais persunktas buvo jo religingumas. Tų pasikalbėjimų jis troško, lyg išbadėjęs duonos... Jis iš meilės šv. Pranciškui pasirinko Asyžių. Stebėjau jo žmoną, nepaprastai tylią, tartum tylą skleidžiančią ir ją kvėpuojančią jauną moterį, kuri, žengdama pro viešbučio sodelį, sustodavo prie sienos su prikaltu ant jos dideliu kryžium. Kiekvieną kartą su tylia atsidavusia meile veide ilgai ji bučiuodavo Nukryžiuotojo kojas, tartum gailėdamasi, kad negali prie Nukryžiuotojo pasilikti... Praėjo jau trisdešimt metų, o tu

pabučiavimų dvasingumo negaliu pamiršti. Juk yra gyvenime tokių laiko išskarpėlių, valandėlių, kuriomis gali dešimtmečiais gairintis...

Būdamas Asyžiuje, patyriau apie vieną turtingą 40-45 metų amžiaus aristokratą, pasiryžusį tapti atsiskyrėliu ir, visko atsiskius, ieškoti vis didesnės Dievo artimybės. Nusipirkęs nedidelį žemės sklypelį klarisių viešbučio sodelyje, pasistatęs dviejų kambarių namelį, aptvėrė jį mūro siena. Man atvykus Asyžiun, jis buvo išvykęs sutvarkyti ir atsakyti savo turto — paversti jį kitiems. Klarisėms, pas kurias buvo paliktas jo namelio raktas, leidus, lankiau jo patalpą. Ant sienos kabėjo didelis kryžius. Sklaidžiau knygas jo knygynėlyje, kuriame buvo surinkta patys geriausi dvasinio ugdymosi religiniai veikalai. Ar tos patirtys ir išgyvenimai neliudija, kad šventųjų šešėlyje ir šiandien bėrsta sielos, kurios labiau už viską brangina dvasines vertybes?

Išvykau iš Asyžiaus su pagilintu sentimentu jo šventajam. Pradėjau vis labiau domėtis ypač mūsų šimtmetyje jam skirta literatūra. Suradau rašytojų tarpe su tokiu dvasios pakilimu apie jį rašiusiųjų, kad panorėjau jų entuziazmu pasidalinti su šio žurnalo skaitytojais, kurių daugumai toji literatūra gali būti neprieinama.

Čia supažindinsiu su tais mūsų šimtmečio rašytojais, kurių veikalus apie šventąjį esu perskaitęs, bet taip pat ir su tais, kurie, ir neparašydami apie jį knygų, savo didesniais originaliais straipsniais, tartum prožektoriais, nauja šviesa nušvietė šį šventąjį. Suminėsiu ir tuos, kurie tik keliose savos kūrybos vietose, kartais vien atskirais sakiniais taip stipriai pasisako už šį šventąjį, kad jų pasisakymai lygūs, o kartais net vertingesni už silpnėsių rašytojų knygas. Taip pat sustosiu ir prie tolimų tikėjimui rašytojų. Kai kurie jų, rašydami religiniais klausimais, nepagarbiai ar net ciniškai pasireikšdavo, tačiau, susidūrę su šventuoju Asyžiečiu, prabyla tokiu švelniu jautrumu ir meile, ko iš jų nebūtų galima tikėtis.

Tad su tais visais rašytojais jų akimis

keliais straipsniais žvelgsime į Asyžių ir jo šventąjį.

Mūsų gyvenamame šimtmetyje krikščioniškasis pasaulis du kartus plačiu mastu sustojo prie šventojo Pranciškaus Asyžiečio asmens: 1926 metais, kai buvo minima 700 metų ir 1976 m. — 750 metų nuo jo mirties. Tų minėjimų išdava — dar daugiau knygų apie šventąjį, apie jo dvasios pasaulį, apie jo aktualumą mūsų laikams... O literatūra apie šį šventąjį yra tokia gausi, kad, vieno rašytojo žodžiais tariant, reikėtų nemažai laiko, norint vien tik su tų knygų pavadinimais susipažinti. Čia šventojo gyvenimo eigos nenagrinėsime, į jį nesigilinsime, o tik švelgsime į tuos, kuriems jis padarė įspūdį; tačiau šie išgyvenimai kai kuriems skaitytojams būtų mažiau suprantami, jeigu jie nebūtų susipažinę bent su svarbiausiais šv. Pranciškaus gyvenimo faktais, jo dvasios pasauliu ir jo nuveiktais darbais.

Tad reikia labai trumpai, prabėgomis žvelgti į šventojo gyvenimą, nes rašytojų reakcija-atoveikis į tą gyvenimą bus geriau suprata iš šventojo akcijos-veikimo.

Pranciškus Asyžietis (1182-1226), turtingų tėvų sūnus, gimė Asyžiuje. Sirgdamas, religinių knygų paveiktas, 25 metų jaunuolis radikaliai pasikeičia. Išgirstus bažnyčiose Evangelijos žodžius taiko sau, pažodžiui suprasdamas, Evangeliją paverčia savo gyvenimo vadovu. Heroiškai save nugalėdamas, tarnauja raupsuotiesiems, radikaliai atsisako turtų, pinigų... Apie jį pradeda telktis vis daugiau mokinių — jo sekėjų. Jis svajoja apie vienuolinę bendruomenę, be regulos, be užtikrintos pastogės, atsisakant ir bendro turto, besinaudojančią tik Evangelija, kurią ryžtasi skelbti gatvėse. Tuo metu atsiverčia Asyžiaus aristokratų 18 m. amžiaus duktė Klara, pasiryžusi visiškai atsisakyti turtų ir sekti Pranciškų. Daug pasauliečių, pasilikdami savo pareigose, nori sekti jo atgailos gyvenimu. Taip susidaro pirmasis pranciškonų ordinas — jo sekėjai vyrai. Antrasis ordinas — moterys, kurioms vadovauja Klara — jos vadinamos klarisėmis. Trečiasis ordinas — pasauliečiai, vadinami tretininkais.

Bažnyčia patvirtina jo idėjas. Šventojo gyvenimas pasireiškia atgaila, džiaugsmu, meile Nukryžiuotajam ir meile visai tvarinijai. Iš nuolankumo jis su savo sekėjais pasivadina "mažaisiais broliais". Pranciškus pasilieka tik diakonu, atsisakydamas kunigystės. Jis labai kenčia, matydamas, kaip kai kurie jo sekėjai bando reformuoti jo idėjas, taikyti prie gyvenimo, laikyti jas neįvykdomomis. . . Jį kankina ir fizinės kančios — ligos. Dvejus metus prieš mirtį Alverno kalne besimeldamas Pranciškus gauna stigmas — penkias Kristaus žaizdas. Netrukus po to jis apanka. Kančių draskomas, jis garbina Dievą — sukuria dabar visam pasauliui žinomą "Saulės giesmę", kurioje kviečia visa kas gyva ar negyva gamtoje garbinti Dievą. Miršta, jo paties noru, paguldytas ant žemės. Vos dvejiems metams praslinkus, popiežius Grigalius IX, atvykęs į Asyžių, 1228 m. liepos mėn. 16 d. Pranciškų paskelbia šventuoju.

Pasaulis šventuoju Asyžiečių susidomėjo ir iki šiol tebesidomi jo gyvenimo eiga ir artimumu Kristui. Jis yra vienintelis iš visų šventųjų pradėtas vadinti "antruoju Kristumi". Jo gyvenimas žmonėms pradėjo atrodyti, kaip "išgyventa Evangelija". Ir mūsų laikais gilus mąstytojas vokiečių profesorius teologas R. Guardini sako, kad "Pranciškus turėjo ypatingą charizmą: jį matydami žmonės prisimindavo Kristų". Todėl ir šiandien dažnai gretinami Kristaus ir šv. Pranciškaus gyvenimo įvykiai: Kristus gimė tvartelyje — legendos skelbia, kad ir šv. Pranciškus gimęs tvarte; paskui šv. Pranciškų, kaip ir paskui Kristų, sekė mokiniai; Kristus neturėjo kur galvos priglausti — Pranciškus su savo mokiniais neturėjo pastovios gyvenimo vietos, nakvodavo kalnų olose arba palapinėse. Anot Evangelijos, kai Kristus pasirodydavo kurioje nors vietoje, žmonės su ligoniais atvykdavo būriais. Žmonės Kristų sutiko su verbomis prieš jo kančią. Ir Pranciškų, atvykstantį į kurį nors miestą, sutikdavo dvasiškija ir žmonių minios su medžių šakomis rankose, skambinant bažnyčių varpais. Žmonės norėdavo paliesti Kristaus rūbus — panašiai elgdavosi ir su šv. Pranciš-

kum. Kristus mirė prikaltas prie kryžiaus — ir šv. Pranciškus buvo paženklintas Kristaus kryžiaus žaizdomis.

Jei dar prisimename, kaip liūdna buvo krikščionių padėtis Pranciškaus laikais, kaip nusivylę tikintieji dvasinių Evangelijos vertybių nevertinimu, visuotiniu turto garbinimu, šliejosi prie atskilusių nuo Bažnyčios katarų, valdiečių sąjūdžių, bandančių, kad ir nevykusiai, sekti Evangelijos skelbiamu neturtu, tai suprantame, kad Pranciškus buvo Apvaizdos atsiųsta malonė, per kurią Dievas norėjo sutelkti žmonių mintis ir širdis prie dvasinių vertybių.

Tad ar galima stebėtis, kad šv. Pranciškus, kaip praeityje, taip ir mūsų laikais yra dėmesio vertas ir kad, anot Mario von Galli, S.J., vokiečių katalikų religinio mąstytojo, šis šventasis yra aktualus ir mūsų laikams. Domėtis juo verta dar ir dėl to, kad apie jį viduramžio tikinčioji liaudis yra sukūrusi daug daugiau legendų, negu apie kitus šventuosius. Tik prisiminkime tų legendų išleistą rinkinį "Fioretti". O legendos juk yra kuriamos tik apie tuos žmones, kurie darė didelį įspūdį. Toksai žmogus ir buvo šv. Pranciškus Asyžietis.

KAIP MES ĮVEIKIAME NEVILTĮ

BRONIUS KUZMICKAS

Kaip žmonės vieni nuo kitų besiskirtų, visų jų dvasiniam pasauliui yra daugiau ar mažiau būdingas optimizmas, pasitikėjimas savimi ir kitais, palankumas jiems, tikėjimas savo ateitimi ir panašūs teigiami jausmai. Šitokie jausmai padeda gyventi, įveikti sunkumus, suartėti su kitais žmonėmis, aktyviai įsitraukti į darbą, visuomeninę veiklą. Kas turi daugiau optimizmo, pasitikėjimo savimi ir kitais, žinoma, ne naivaus ir iliuzinio, tas yra drąsesnis, stipresnis, tur būt, ir laimingesnis.

Tačiau šitokius teigiamuosius jausmus išlaikyti visais gyvenimo atvejais nėra paprasta ir lengva. Beje, tai daug priklauso nuo individualių žmogaus ypatybių. Kai ku-

rie žmonės, matyt, iš prigimties yra veiklūs, veržlūs, drąsūs, optimistiškai nusiteikę, psichiškai atsparūs. Ne mažiau čia lemia ir individualioji žmogaus patirtis, konkrečios jo gyvenimo aplinkybės, taip pat pasaulėžiūra, įsitikinimai, vienoks ar kitoks sąmoningas nusistatymas.

Tačiau ne kas kita, kaip gyvenimo aplinkybės, konkretūs kasdienos įvykiai mūsų optimizmą ir pasitikėjimą kartais silpnina ir slopina. Priežastys esti įvairios: nelauktai ištinka nesėkmės darbe, prarandamas artimas žmogus, nepalankiai susiklosto gyvenimo aplinkybės, neišsipildo ilgai puoselėti siekliai, kyla aštrūs dvasiniai konfliktai. Šitokie įvykiai kiekvienam sukelia skaudžius ir ilgalaikius nerimo, nusiminimo, nusivylimo, apatijos, nepasitikėjimo savimi ir panašius jausmus. Nuo įvairaus pobūdžio nesėkmių niekas nėra saugus. Todėl ypač svarbu, kaip mes jas išgyvename, į jas reaguojame, kaip sugebame nuo jų atsigaivinti. Tur būt, geriausias būdas saugotis gyvenimo negandų yra išsiugdyti atitinkamus savo asmenybės bruožus, susidaryti tvirtas, tačiau realistiškas pažiūras ir įsitikinimus mūsų individualybei.

Bene skausmingiausias ir savo pasekmėmis pavojingiausias yra dvasinės traumos, sukeliamos dorovinio pobūdžio veiksmų, tokių, kaip iš kitų asmenų pusės patiriamas neteisingumas, savanaudiškumas, savigarbos ir orumo įžeidimai, apgaulė, apvilti jausmai ir t.t. Dvasinės traumos žmogaus sąmonėje kartais palieka pėdsaką ilgiems metams, nuo jų sunkiau atsigaivinama, negu nuo fizinų traumų ar materialinių praradimų. Žinoma, čia daug ką lemia žmogaus jautrumas, išsilavinimas, interesai ir kiti individualūs ypatumai. Dėl to šitokių traumų pasekmės asmenybei yra įvairios. Vis dėlto neabejotina, kad dvasiškai pažeidžiami yra visi žmonės.

Beje, nuo neigiamų išgyvenimų anksčiau ar vėliau atsigaivinama, jie užmirštami, tarp jų ir teigiamų jausmų nusistovi pusiausvyra.

Tačiau to ar kito žmogaus gyvenimo aplinkybės kartais susiklosto itin nepalankiai. Didesnės ar mažesnės nesėkmės seka viena

po kitos, o dvasinės traumos esti tokios nelauktos, skaudžios ir gilios, kad neigiami išgyvenimai užvaldo visą asmenybę, užtemdo ir užgožia tai, kas anksčiau jai buvo patrauklu ir vertinga. Svarbiausios vertybės, į kurias žmogus orientavosi, tampa ar bent atrodo nepasiekiamos, dėl to ir tie tikslai ar daiktai, kurie iki šiol viliojo ir džiugino, dabar atrodo bespalviai ir beverčiai. Netenkam pasitikėjimo savimi, savo jėgomis, neretai prarandama ir gyvenimo vertingumo bei prasmingumo jausmas.

Šitokia dvasinė būsena ir yra neviltis. Jos pasekmės gali būti įvairios. Neviltis kartais gali sukelti ilgalaikį jėgų nuopolių, pasyvumą, nepasitikėjimą žmonėmis, pesimistinį požiūrį į gyvenimą. Šitai neretai lydi tokie negatyvūs asmenybės bruožai, kaip cinizmas, destruktivumas, įvairaus pobūdžio amoralumas. Neviltis ne vieną pastūmėjo į girtavimą. Kaip tik nevilties akimirka jautresnis vyriškis ar moteris kartais linksta žengti kraštutinį ir paskutinį, negrįžtamą žingsnį savo gyvenime.

Gyvenimo tikrovė yra tokia, kad nusivylimo, o retkarčiais ir nevilties, panašiai, kaip ir kitokių neigiamų jausmų, kaip nuovargio ar fizinio skausmo, išvengti vargu ar įmanoma. Bent jau šito norėti būtų naivu, ne-realistiška, o naivaus požiūrio į tikrovę kiekvienas, pagal savo galimybes, privalėtų vengti. Svarbu, kad žmonės sugebėtų susidaryti atitinkamus dvasinius bruožus. Būtiną daugiau dėmesio kreipti į tai, kaip mes sugebame neigiamas dvasines būsenas išgyventi, kaip mokame, net ir tragiškomis aplinkybėmis, nepasiduoti nusiminimui, apatijai, neviltčiai. O jeigu šie jausmai vis dėlto mus apima, neleisti, kad jie mūsų dvasiniame pasaulyje taptų dominuojančiais.

Taigi susiduriame su mūsų žmonių dvasinės kultūros klausimu. Šitai siejasi su bendruoju mūsų kultūringumu, jos kultūros įvairiapusiškumu. Gana aktyviai propaguodami žinias, kaip saugoti, grūdinti ir lavinti kūną, fizinę sveikatą, dažnai paliekame be dėmesio ne mažiau svarbų klausimą apie dvasinį mūsų žmonių pasaulį, dvasinę harmoniją, psichinį lankstumą, atsparumą ir

ištvermingumą. Šitokius bruožus ne kiekvienas sugeba išsiugdyti pats. Dvasinis inertiskumas, dvasinės disciplinos ir atsparos stoka, atrodo, dažnai ir yra ta subjektyvi priežastis, dėl kurios fiziškai sveiką ir gražų vaiką ar merginą sugniuždo skaudesnė nesėkmė, pirmasis nusivylimas, draugo neištikimybė. Šiuo požiūriu daugeliui žmonių, ypač jaunimui, reikalinga pastovi, organizuota, sisteminga visuomenės parama. Tik kažin ar šitokios paramos pakankamai gaunama? Bendrosios pasaulėžiūros skiepijimu, visuomeninių-politinių įsitikinimų ugdymu asmenybės dvasinio pasaulio, jos kultūros formavimasis neužsibaigia. Nepakanka čia ir atskirų žmonių draugiškumo ar užuojautos konkrečiais atvejais. Dvasiniam asmenybės pasauliui turėtų būti skiriama kur kas daugiau vietos ir dėmesio visoje mūsų auklėjimo ir švietimo sistemoje. Turėtume propaguoti daugiau žinių, praktinių patarimų apie tai, kaip susivaldyti, elgtis konkrečiais atvejais.

Sakysime, jus nelauktai ištiko nesėkmė, jus neužtarnautai įžeidė, skaudžiai nuvylė artimas žmogus, sužlugo jūsų ilgamečiai tikslai. Suprantama, dėl to jūs giliai pergyvenate. Tai visiškai natūralu. Blogą nuotauką, neigiamą jausmą lengviausia pasiseks išstumti tik kita, geresne nuotaika, geresniais jausmais. Bet jie neatsiranda savaime ir priklauso nuo objektyvių priežasčių. Šių gi dažniausiai negalime numatyti, tuo labiau paveikti.

Tačiau ar iš tikrųjų esame bejėgiai prieš savo jausmus? Atrodytų, kad ne. Negalėdami pagal norą keisti savo nuotaikų, mes kur kas lengviau galime valdyti savo mintis, todėl galime nukreipti jas nuo nemalonaus įvykio, skausmingo savo išgyvenimo. Jeigu nesiseka ir minčių norimai suvaldyti, išeiti rasim aktyviai imdamiesi darbo veiklos, ypač kūrybiškos. Nuo seno žinoma, kad intensyvi psichinė ar fizinė veikla mažina ne tik fizinį skausmą, bet silpnina ir nemalonių jausmus.

Pastangos jausmais ir mintimis atitrūkti nuo nemalonaus įvykio anaipol nereiškia nusigręžimo nuo tikrovės. Tai yra būdas iš-

saugoti dvasines jėgas. Nevilties, nusivylimo, kitokių nemalonių, skausmingų išgyvenimų atvejais svarbu pirmiausia atitraukti dėmesį nuo savęs, savo nesėkmės, savo skausmo ir kreipti mintis į išorinį pasaulį, į darbą, kitus žmones, visuomeninius įvykius. Tai padės ir savo nesėkmę apmąstyti objektyviai bei dalykiškai, tarsi "iš šalies", tuo pačiu numatyti geriausią būdą jai įveikti. Šitai tuo labiau seksis, kuo platesni bus mūsų interesai, kuo plačiau ir giliau domėsime mokslu, menu, sportu, kitokiais kultūrinio visuomeninio gyvenimo įvykiais. Interesai, domėjimasis gyvenimu yra giliai teigiamas jausmas, siejantis mus su kitais žmonėmis, su visuomene. Interesus, kaip ir pasaulėžiūrą, įsitikinimus, kiekvienas gali suformuoti, išsiugdyti savo pastangomis.

MAIRONIS IR SCHOPENHAUERIS

Maironio libreto "Kame išganymas" analizė
VYT. BAGDANAVIČIUS

NEATRASTAS MAIRONIO KŪRINYS

Yra keletas priežasčių, dėl kurių Maironio libretas "Kame išganymas" nebuvo susilaukęs platesnio visuomenės dėmesio. Paliekant nuošaly antikatalikiškus kai kurių literatūros kritikų nusiteikimus, kurie šiam ryškiai katalikiškam veikalui vertinti galėjo būti nepalankūs, norime iškelti dar porą priežasčių, dėl kurių šis Maironio kūrinys pasiliko beveik užmirštas.

Viena priežastis — moderniųjų literatūros kritikų nusiteikimas prieš visuomeninę tematiką poezijoje. Vienas žymus mūsų literatūros kritikas, 1938 m. grįžęs po vienos studijinės kelionės iš Vokietijos, savo studentams skundėsi, kad Vakarų Europoje visi yra per daug susirūpinę visuomeniniais klausimais. Tuo jis norėjo pasakyti, kad jie nesigilina į menišką literatūros klausimus. Iš to jo nusiskundimo aišku, kad visuomeninė tematika tuometinėje mūsų literatūros kritikoje negalėjo turėti didelio dėmesio.

Kita priežastis, dėl kurios tas Maironio veikalas nebuvo pasidaręs populiarus, yra jo

sudėtingumas. Modernioji Vakarų poezija šio šimtmečio pradžioje buvo šukių poezija. Jos dvasios tėvas, kuriuo visi sekė, buvo Paul Valery. Taip ją apibūdina T. S. Eliot savo studijoje apie Paul Valery reikšmę ("To criticise the critic", London 1965, 34 psl.). Dėl to šio šimtmečio poezija yra susitelkusi prie trumpo įmantraus eilėraščio. Modernieji poetai sukuria koncentruotą vaizdą, išreikštą keliais posmais, bet jie nesileidžia į tų vaizdų visuminę analizę, apžiūrindami juos iš visų pusių, pastebėdami jų konfliktus, juos lygindami ir derindami. Tai yra anapus moderniosios poezijos nusiteikimo ribų. T. S. Eliot tai laiko būdingu Vakarų kultūros reiškiniu mūsų laikais. Jis ši reiškinį net vertina, bet vis dėlto jį laiko dėmesio trūkumu labiau komplikuotam išgyvenimui. Tai taip pat paaiškina, kodėl sudėtingas ir temomis turtingas minėtas Maironio kūrinys nėra susilaukęs visuomenės dėmesio.

LIBRETO TURINYS

Veiksmo pradžioje žaidžiančių vaikų ir dainuojančių mergaičių fone pasirodo religinių abejonių varginamas Zonis ir ramus netikintis Marys. Mergaičių choras yra persiėmęs indiškos ramybės, nirvanos, dvasia. Zonis myli Gražutę.

Antrame veiksmo išryškėja poemos konfliktai. Zonio mylimąją pavilioja turtuolis Marys. Vargšai, ūkių darbininkai, žemės savininkų išnaudojami, rengiasi vykti Amerikon. Studentai gieda nerūpestingą giesmę "Gaudeamus igitur". Zonis ieško vaisto visuomeninėms žaizdoms gydyti. Jis nepatenkintas studentų daina ir sako, kad ateityje jaunimas taip nedainuos. Jis pradeda giesmę, ieškančią teisybės, kuri netrukus virsta populiaria, plačiai žinoma Maironio "Užtrauksim naują giesmę, broliai".

Įvairios visuomeninės ir idėjinės jėgos labiau išryškėja trečiame veiksmo. Grįžta iš seimo parlamentaras Milvydas, kurio ilgai laukė jo vaikai. Zonis jo veiklą parlamente įvertina gerai. Tačiau žemdirbiai žadama žmonių lygybe netiki. Pasak jų, lygybė yra paminėta tik katekizmo pradžioje, o toliau

apie ją nekalbama. Žemdirbiai netiki ir Zonio žadamu turtų padalinimu. Matyti padegtas fabrikas. Milvydas vedamas nužudyti, o Zonis pririšamas prie medžio. Atėjęs Marys nori jį atrišti, bet šis jo pagalbos atsisako. Jis pyksta ant Mario už jo sužadėtinės paviliojimą. Užėjus nakčiai, jis kenčia vienas. Ateina du filosofai ir, pamatę prištą Zonį, jį išlaisvina. Tačiau Zonis mokslų išlaisvinimu netiki. Jis ieško žmogaus buvimo prasmės.

Ketvirto veiksmo pradžioje autorius toliau ryškina negerovių pasekmes. Milvydas yra nužudytas. Zonis, kęsdamas liberalizmo filosofijos trūkumus, rengiasi nusižudyti. Marys yra pametęs Gražutę. Zonis, tai sužinojęs, jį nušauna, bet jau neturi kitos kulcos pats nusišauti. Visų problemų spręsti ateina pranciškonas. Prasideda aiškinimasis tarp teisingumo ir keršto principų. Jis pavirsta Dievo buvimo įrodymu, remiantis protu ir apšvieta. Zonis kaltina Dievą už žmonių negeroves. Jis kaltina moteris už neištikimybę. Pranciškonas gina moters reikšmę žmonijos išganymui. Poema baigiasi teisingumo bei meilės išryškinimu ir Dievo garbinimu.

NĖRA RADIKALUS SPRENDIMO

Ketvirtojo veiksmo pabaigoje galima išgyventi apsvylimą. Užuoat sulaukus tų visuomeninių problemų sprendimo, poema pereina į kitas temas ir įveda net naują personą pranciškoną. Mes čia lauktume kokio nors radikalaus krikščionio ar kokio altuistiškai nusiteikuso socialisto, kurie imtųsi veiksmingai spręsti iškilusias problemas. Tačiau ši poema buvo parašyta tais laikais (1885-1909 m.), kada radikalus socialinių klausimų sprendimas nebuvo tarp katalikų populiarus.

Ir vėliau Maironis buvo svetimas radikaliems sprendimams visuomeninėje srityje. Būdamas moralinės teologijos specialistas, jis gana kietai laikėsi asmeninės nuosavybės. Kai iškilo žemės reformos klausimas ir kai katalikai mąstytojai buvo sumišę, nežinodami, ką apie tai manyti, t.y. ar galima nusavinti kieno nors žemę, Maironis buvo nepa-

lankus net to klausimo svarstymui. Įdomiai apie tai rašo Mykolas Vaitkus savo atsiminimuose "Nepriklausomybės saulėj". Kai Vaitkus "Ganytojo" redakcijos vardu atėjo prašyti Maironio straipsnio, išaiškinančio katalikų mokslą šiuo klausimu, šis nenorėjo nė kalbėti. Tik vėliau, įsikišus vyskupui Karevičiui, Maironis straipsnį parašė. Bet jame buvo išdėstyti tik "katalikiškojo nuosavybės mokslo principai, nesileidžiant į konkrečius, anuomet mus dominusius klausimus" (1968 m., 160 psl.).

Turint tai prieš akis, Maironio "Kame išganymas" darosi intriguojantis klausimas. Visuomeninių skriaudų klausimą šiame kūrinyje jis ryškiai iškelia ir, reikia manyti, savo galvosenoje turėjo koki nors atsakymą į jį, nes kitaip argi būtų ėmėsis ta tema rašyti?

SCHOPENHAUERIO FONAS

Norint teisingiau įvertinti Maironį, kuriantį šį veikalą, reikia į jį pažvelgti tame dvasios fone, kuriame jis buvo parašytas. O tas fonas nėra koks nors kitas, tik Dancigo filosofo Schopenhauerio mąstysena. Šis Maironio kūrinys yra atsirėmęs į Schopenhauerio dvasią, nors jai visiškai ir nepritardamas.

Filosofijos istorijos tyrinėtojas anglų jėzuitas Fr. Copleston Schopenhauerio filosofiją aptaria kaip mąstyseną, kurioje blogis pasaulyje labai stipriai išsigalėjęs. Schopenhaueris daug rašė apie žmogaus tuštybę ir skatino į estetinę kontempliaciją bei asketizmą (History of Philosophy, Vol. VII, p. 263). Jis užjautė žmonių vargus, bet tai nevedė jo į mąstymą, kaip tuos vargus sumažinti (plg. 264 psl.).

Schopenhauerio mokslas apie valią, galima sakyti, net vedė į savižudybę. Jis skatino žmogų atsisakyti savo valios iki tokio laipsnio, kad atsisakytų net gyventi. Noras gyventi, jo manymu, yra egoizmo apraiška. Žmogus esąs savo valios vergas. Pati egzistencija jau yra kaltė; tai yra gimtosios nuodėmės prasmė. Tačiau formaliai savižudybės Schopenhaueris neskatino. Tai buvo daugiau estetiškas mąstymas apie valią, kuri yra

akla jėga, nežinanti kur sustoti. Išsigelbėjimui iš šios padėties Schopenhaueris siūlė estetinę meditaciją. Dėl to jis turėjo didelės įtakos rašytojams ir menininkams.

Schopenhauerio filosofija persiėmė ir R. Wagneris, ypač savo kūrinyje "Tristanas ir Izolda". Anglų rašytojas William James savo kūryboje stengėsi nugalėti Schopenhauerio pesimizmą. Ir Goetė turėjo tam tikrų susidūrimų su Schopenhaueriu. Schopenhaueris atskiru veikalu reagavo į Goetės pažiūrą apie šviesą. Savo fantastišką teoriją apie šviesą Schopenhaueris paskelbė veikale "Apie regėjimą ir spalvas". Goetė pradžioje buvo linkęs laikyti jį oponentu, nes tai buvo jo teorijos pakeitimas, bet ne išvystymas (plg. Margarita Beer, Schopenhauer, 23 psl.). Tačiau Goetės *Gretchen* yra pavaizdavimas tokio žmogaus, kuris kentėjimų keliu valosi, kaip auksas (ten pat, 90 psl.). Tai kaip tik yra Schopenhauerio žmogaus idealas. Žmogus, išgyvenęs visus skausmus ir atsižadėjęs savo aukštesnių svajonių, artėja į mirtį.

Schopenhaueris buvo indiškos mistikos entuziastas. Jis studijavo induizmą ir budizmą. Jo į resignaciją linkusiai galvosena šios Azijos mąstysenos buvo artimos. Taip pat visi, rašiusieji apie Schopenhauerį, atkreipia dėmesį į tai, kad jis buvo moters priešinys. Jis buvo parašęs įvairių blogų dalykų apie moteris, tačiau jo raštų leidėjai po jo mirties visa tai sudegino.

Schopenhauerio radikalų pesimizmą bandė išgelbėti vienas jo dvasios mokinyss Eduardas Hartmannas. Jis bandė suderinti Schopenhauerio pesimizmą su Leibnizo optimizmu. Hartmannas Dievą supranta ne vien akla jėga, kaip Schopenhaueris, bet ir protu.

Maironis šioje poemoje ir Hartmanno pagerintą Dievo sampratą laiko nepriimtiną. Poemoje galima pastebėti bent tris Maironio sąlyčius su Schopenhaueriu. 1. Jo vyriausias personažas, apsiavylęs gyvenimu ir mokslu, yra priėjęs iki nusižudymo. 2. Mergaičių choras poemos pradžioje gieda apie nirvanos palaimą. Šios temos autorius toliau nevysto, nei jai pritardamas, nei ją kritikuo-

damas. 3. Maironis formaliai išaina ginti Schopenhauerio prakeiktų moterų.

MOTERS IŠAUKŠTINIMAS IR JOS GARBĖS GYNIMAS

Maironiui buvo žinomi Schopenhauerio kaltinimai moterims. Jis leidžia savo personažui Zoniui išbarti savo neištikimą ir suvedžiotą mylimąją Schopenhauerio priekaištais. Schopenhaueris moteris vadina nuodų nešėjomis vyrams gundyti. Jos mindžioja vyro širdį. Jos norėtų visą pasaulį valdyti. Moterys yra pažymėtos prakeikimo žyme nuo amžių pradžios. Dėl to moterys esančios velnio tarnaitės. Jos yra prakeiktos, ir tas prakeikimas jas lydi gimdymo skausmuose.

Galbūt, kad toks moters pasmerkimas buvo ne tik Schopenhauerio, bet aplamai liberalistinių 19 šimtmečio sluoksnių. Prieš šį moters niekinimą išėjo marksizmas, į savo programą įjungęs moters išlaisvinimą. Tai yra būdinga jauno marksizmo žymė. Apie tai kalba ir Kapsukas. Galbūt Maironis žinojo moters emancipacijos nuotaikas, nes leidžia Zoniui pasakyti, kad moterims "svajojas nevaržomos laisvės diena".

Kaip Maironis apgina moters garbę? Gražutė buvusiojo mylimojo pasmerkimo žodžius priima atgailos dvasia. Moters ginti išaina pranciškonas. Jis ne tik ją apgina, bet ir išaukština. Pirmiausia jis subara Zonį, kad jis drįso pakelti ranką prieš mūsų motinas, tą paskutinį ir gražiausią Dievo kūrinį. Moteris Ievos kalnę yra atkentėjusi per tūkstančius metų. Marijoje yra prasidėjusi kita moters era. Ji yra vyro įkvėpėja, palengvinanti jam nešti jo vargus. Ji yra ir jaunuolio įkvėpėja, uždeganti jį savo akies žvilgsniu. Dėl to moteris yra atgimimo žvaigždė.

Dar kartą grįždamas prie tos pačios temos, pranciškonas nesivaržo moterį vadinti karaliene, bet tik su ta sąlyga, kad ji veiktų kartu su Dievu. Be šio sąryšio moteris pasidarys tik žemų palinkimų įrankiu. Tada ji negalės būti atgimimo įrankiu, ko iš jos Maironis tikisi. Moterų emancipacijos sąjūdis buvo gyvas atgimstančioje lietuviškoje šviesuomenėje, ką liudija nepaprastas įvykis

— 1907 m. moterų seimas Kaune. Jis yra nepaprastas dėl to, kad buvo suauktas kartu katalikių ir pirmievių moterų. Jame aktyviai dalyvavo Marija Pečkauskaitė (plačiau žiūr. V. Bagdanavičius "Lietuviška marksistinė literatūra iki nepriklausomybės paskelbimo", L.K.M. Akademijos metraštis, II t., 166-167 psl.). Nors katalikės moterys tame suvažiavime dalyvavo, tačiau idėja greičiau buvo socialistinės kilmės. Socialistų tarpe nuotaikos apie moters emancipaciją buvo gyvos keletą dešimtmečių anksčiau, nes galbūt dėl to Maironis leidžia pranciškonui pasisakyti apie moteris, veikiančias be sąryšio su Dievu. Tačiau ir apie tokią moterį pranciškonas sako: "Vienok nekeikiu jos. Ją mūsų laikai suklaidino, išplėšė jai Dievą, jos žvaigždę užtemdė piktai".

Pranciškonas, gindamas moters garbę, vargiai būtų pritaręs socialisčių ir katalikių moterų seimui. Maironis pasilieka labiau meniškoje meditacijoje apie moterį. Šituo atžvilgiu jis seka Schopenhauerį, skatinantį išganyto ieškoti meniškoje meditacijoje. Tačiau Maironiui ji pasidaro kartu ir religinė meditacija.

LIBERALAUS IDEALISTO TRAGIKA

Norint sužinoti, kaip Maironis sprendžia visuomeninį klausimą savo poemoje "Kame išganytas", reikia nepraleisti iš akių, su koku žmogum jis čia turi reikalą. Marksizmas čia dar nėra gyvenimo tikrovė, o tik tam tikras sąjūdis. Jam čia atstovauja ūkio darbininkų minia, kuri turi revoliucinių, griauinančių polėkių. Antra vertus, šie žmonės yra pakelėje ieškoti savo laimės Amerikoje.

Šviesuomenei čia atstovauja iš neturtinųjų sluoksnių kilęs inteligentas, kuriame galima pastebėti būdingus to laikotarpio dvasios bruožus. Jo krūtinę ėda tikėjimu "abejonės žaltys" (5 psl.). Tikėjimo kelias jam yra pražuvęs, o kito kelio nėra (6 psl.). Tačiau jis yra kilnus žmogus. Jis jaučia kiekvieno gimstančio žmogaus didelę prasmę ir vertę, nors to išaiškinti nesugeba. Jis yra tikras, kad žmogus gimsta ne žemų norų patenkinimui (6 psl.). Tačiau jis susidomi gražia moteria, tikėdamas, kad ji atstos jam

dangų. Kai moteris jį apvilia, jis pradeda domėtis lumų nelygybe ir tautų persekiojimu. Vietoj buvusios meilės, persiima Darvino kova už būvį. Jį papiktina nerūpestinga studentų daina, tad jis žada užtraukti naują giesmę, kurią jaunimas tesupras. Jis pritaria žmonių lygybei, brolybei ir laisvei, tačiau visuomeniniu atžvilgiu jis nėra radikalus. Jį žavi ir turtingo žmogaus teisingas šeimos gyvenimas. Turtingo ir kartu visuomeniško žmogaus idealas jam yra ryškus. Toks žmogus myli tėvynę ir vargšus. Jis, kaip milžinas, seime gina "kalbą, brangią tėvynę" (19 psl.). Antra vertus, jis drįsta pasisakyti už naują, demokratiškai išrinktą valdžią ir net už turtų padalinimą Proudhono prasme (21 psl.). Proudhonas (1809-1865), prancūzų filosofas, savo knygoje "Philosophie de la misère" puola prigimties dėsnių pastovumą. Į nuosavybės teisę Proudhonas žiūri kaip į vagystę. Antra vertus, jis turi vilties, kad socializmas apvalys nuosavybės teisę nuo jos blogybės. Ta jo viltis rodo, kad nuosavybės teisei jis pripažįsta natūralią vertybę ir ją laiko tvirta ekonomine kategorija (plg. F. Copleston, A History of Philosophy, Vol. VII, 311 psl., Westminster, Md., 1936).

Nepaisant to, sukilėliai nelaiko Zonio savu. Jie pririša jį prie medžio. Kai turtin-gas cinikas, kuris buvo paviliojęs jo myli-mąją, nori jį išlaisvinti, Zonis jo paslaugos atsisako. Jis ilgisi pilnesnio išsilaisvinimo ir problemų išrišimo. O jo problemos buvo didelės. Jam rūpi: "Kas liepė iš motinos iščių man dieną išvysti? Kam reikia manęs?" (23 psl.). Besikalbėdamas su divem jį išlais-vinusiais filosofais, jis pasisako ir prieš mokslo siūlomą išgelbėjimą. Mokslas, pasak jo, "moka tik nuodais apduoti, kaip žaltys; kas šventa ir aukšta, jis visa niekina". Į šio-tokios rūšies žmones jis žiūri, kaip į bedva-sius, kurie slaptai varvino mirtį į jo širdį (25 psl.).

Zonio nepatenkina nė Hartmanno page-rinta Dievo samprata. Hartmannas bandė grąžinti optimizmą į Schopenhauerio aklos valios mokslą. Zonis grįžta prie Schopen-hauerio pesimizmo ir rengiasi nusišauti. Į nusižudymą Schopenhaueris žiūrėjo greičiau

kaip į pasidavimą aklai valiai, kuri valdo gyvenimą. Tačiau Zonis, patyręs, kad Ma-rys yra pametęs Gražutę, užuot pats nusišo-vęs, nušauna jį. Kai jam primenama, kad nužudytasis šaukia atkeršijimo iš dangaus, jis sakosi to nebijęs, nes tas, kurį jis nušovė, jo manymu, nebuvo žmogus.

Pranciškonas Zoniui primena, kad ir medžiaginis pasaulis rodo į Dievą. Šis atsi-kerta, kad jis nesąs toks menkas žmogus, kuris nebūtų ieškojęs pirmosios daiktų prie-žasties. Jis ne tik jos ieškojo, bet ir daug kentėjo dėl to. Zonis vėl pakartoja, kad mokslas jo nepatenkino. O jeigu jis nieko nerado, tai nieko ir nėra.

Šia proga reikia pastebėti, kad kažkas iš pirmųjų šios poemos kritikų Maironiui pri-kišo, jog jis esąs mokslo priešas. Maironis ketvirtoje laidoje teisinosi, kad Zonio pažiū-ros tai ne tas pat, kas autorius. Tačiau to-liau savo pasiteisinime Maironis sako: "Zo-nis, klaidžiodamas ir tikrojo kelio dar tik ieškodamas, jei meilę, sociališką klausimą ir mokslą skaudžiai apkaltina, tai dėl to, kad į juos žiūri vienpusiškai, per tas pasekmes, kurios su anais dalykais per žmonių atkak-lybę mūsų laikuose gana tankiai eina per nelaimę greta" (25 psl.).

Pranciškono kalba Zonio neįtikina. Jį pradeda dominti vaikų giesmė apie amžiną tiesą (33 psl.). Tačiau ir vėl jis grįžta į abe-jonę. Jei Dievas yra, tai jis yra apleidęs žmones, nes žemėje yra tiek daug ašarų ir skriaudų. Jis pasisako, kad pats norėjęs būti žmonijos gelbėtoju, bet dabar mato, jog tai buvo arba beprotybė, arba sapnai (34 psl.).

Tokia turtinga yra Zonio asmenybė. Jo atvaizdas šioje poemoje yra praveistas pro įvairius atoslūgius ir polėkius. Jis vaizduoja šio šimtmečio pradžios lietuvių liberalą pačia gerąja forma. Šis personažas yra pasilikęs nesulaužytas kokio nors dirbtinio atsiverti-mo. Mes turime būti dėkingi Maironiui už pilnutinį šios dvasios žmogaus pavaizdavimą. Tik gaila, kad vardą šiam personažui jis parinko dirbtinį, be jokios kalbinės tradi-cijos — Zonis. Jei šis personažas būtų gavęs natūralesnį vardą, jis būtų įėjęs į mūsų lite-ratūrą, kaip gyva asmeninė personifikacija.

Ši poema vaizduoja šio šimtmečio pradžios lietuviškąją visuomenę. Ateitininko joje dar nėra. Ir komunizmas čia dar labai žalias, neturįs savo formos. Maironis savo ketvirtojoje laidoje net teisinasi jį per žiauriai atvaizdavęs. Tačiau mums šis pasiteisinimas atrodo nereikalingas, nes komunizmo žiaurumus mes esame patyrę gyvenimiškoje tikrovėje.

Bet yra pasilikęs klausimas, kokį atsakymą Maironis duoda šioje poemoje socialinio neteisingumo problemai. Pirmu žvilgsniu atrodo, kad jis to atsakymo ir neduoda. Užuoat davus atsakymą, jis nukrypsta į moters vertės klausimą ir į religinę problematiką. Tačiau tam tikrą atsakymą šioje poemoje vis dėlto galima išskaityti. Jis, tiesa, yra pateiktas labai išdailinta literatūrinė metafora, tad yra lengva jo visai nepastebėti. Maironio atsakymo turinys čia yra dvejojas: laisvinantis ir sakramentinis. Ir šių dviejų, paprastai toli viena nuo kitos stovinčių sričių sujungimas į vieną vaizdą ir net į vieną žodį ar tik nebus pats brangiausias perlas šioje poemoje.

Grįžkime į trečiojo veiksmo pabaigą, kur Zonis yra pririštas prie medžio, o į sceną ateina du filosofai. Zonis, jų nematydamas, dūsauja, kas galėtų jį "išrišti". Filosofai, išgirdę šį rūpestį, jį išlaisvina. Iš tolimo teksto aiškėja, kad žodis "išrišti" čia turi sakramentinę prasmę, būtent, nuodėmių atleidimą, gaunamą susitaikymo sakramentu. Tačiau išviršinė situacija, kurioje šis žodis pasakomas, kalba apie išlaisvinimą iš išorės surišto žmogaus. Tuo pačiu žodžiu čia norima "išrišti" ir tas visuomenines problemas, kurias kelia darbininkų streikai ir kurių priežastimi yra susirūpinęs Zonis. Žmogus, kuris čia yra fiziškai surištas, yra kartu 19-tojo šimtmečio liberalizmo atstovas, dėl to jo prašymas "išrišti" yra kartu atstovavimas jo filosofijai, susirūpinusios žmogaus išlaisvinimu. Žodis "išrišimas" suma savin įvairius žmogaus išlaisvinimus. Ir kadangi šiam išlaisvinimui yra vartojamas liturginis terminas, visa ši situacija įgauna sakramentinį pobūdį.

Maironis sakramentiniam "išrišimo" žodžiui šios poemos kontekste suteikia realaus visuomeninio ir socialinio išlaisvinimo prasmę. Kai šitaip išskaitome Maironio "išrišimą", jis kartu pasidaro atidengimu realios gyvenimiškos prasmės, glūdinčios katalikiškoje atgailos liturgijoje. Tai, be abejo, bus rūpėję Maironiui pirmoje eilėje. Turime nepraleisti iš akių, kad Maironis buvo moralinės teologijos profesorius ir kad jam, kaip ne vienam rimtam moralistui, bus ne kartą kritę į akis du idėjiškai artimi, bet praktiškai toli vienas nuo kito atsiskyrę procesai. Iš vienos pusės didelė dorovės taisymo jėga, glūdinti sakramentiniame kaltės atleidime, o iš kitos pusės visiška jos bejėgybė ir neveiksmingumas visuomeniniame gyvenime. Į šią poemą dėl to galima žiūrėti, kaip į sakramentinės palaimos išlaisvinimo ilgesį, kurį bus turėjęs Maironis.

Tiesa, kad Zonį fiziškai "išriša" ne pranciškonas, pasirodęs ketvirtame veiksmė, bet du filosofai. Ir čia yra daug prasmės. Maironis puikiai žinojo, kad sakramentinis išrišimas neveikia socialiniame gyvenime. Ir jeigu jis tą išrišimą būtų pavadęs pranciškonui, jis būtų buvęs neteisus sau pačiam. Turint prieš akis išorinį Zonio nelaisvės pobūdį, jo devynioliktojo šimtmečio filosofiją, filosofai yra tinkamesni jo problemos išrišėjai, negu kunigas. Mat, Zonis yra daug tikėjęsis iš mokslų ir galų gale jais visiškai apsvylęs. Dėl to jam filosofai yra reikalingesni, negu kunigas. Tiesa, jis, diskutuodamas su filosofais, neris su jais lengvo pokalbio, bet protinis išsilaisvinimas jau yra atsivėręs.

Ką reiškia šis išsilaisvinimas socialiniam klausimui? Galima, žinoma, jam prikišti, kad jis ne tik nėra radikalus, bet net ir negyvenimiškas. Jis nėra gyvenimiškas ir dramatinės kompozicijos prasme. Jis yra tik literatūrinis ir simbolinis. Bet čia yra proga dar kartą Maironį susieti su Schopenhaueriu. Gyvenimo negerovėms spręsti Schopenhaueris siūlo ne ką kita, o menišką kontempliaciją. Žinoma, mums šiandien šitokio pobūdžio visuomeninės problemos sprendimas nėra pakankamas. Bet Maironiui jis

toks buvo. Ypač reikia paminėti, kad jam ši kontempliacija buvo ne tik meniška, bet ir sakramentinė. Visos šios poemos sąrangos požiūriu vargiai ar kitokio pobūdžio sprendimas būtų jai tikęs. Dvasingai nusiteikusiame pagrindiniam personažui tik šitokio pobūdžio atsakymas yra įmanomas. Socializmas šioje poemoje dar nėra gyvenimiška realybė, dėl to jai ir gyvenimiško atsakymo negalima tikėtis. Fabriką padegę darbininkai čia pasirodo tik kaip statistai. Šviesuomenė, kuriai atstovauja Marys ir Mantautas, yra arba ištvirkusi, arba idealistiškai negyvenimiška. Abu jie šioje sąrangoje baigia savo egzistenciją. Naujo tipo realistinis šviešulis dar į šią dramą nėra atėjęs.

KOKIA YRA MENINĖ ŠIO KŪRINIO VERTĖ?

Yra pasilikęs pats sunkiausiai atsakomas klausimas: kokia yra meniška šio Maironio kūrinio vertė? Ši poema nesukėlė daugumos ano meto žmonių susidomėjimo. Jie tautiškumą suprato, kaip vientisą jausmą, nesuvokdami, kiek daug įvairių klodų tame jausme slepiasi. Kylant visuomenėje analitiniam sugebėjimui, reikia manyti, ateina laikas, kada domėtis sudedamosiomis tautinio jausmo dalimis ir jų tarpusaviu veikimu bus daugiau nusiteikimo. Tautiškumas savyje talpina religines, filosofines ir socialines sritis su jų visų tarpusaviu susipynimu.

Įvairiais keliais galima bandyti aptarti meninę kūrinio vertę. Galbūt pats moksliausias bandymas rasti racionalų būdą pažinti ir aptarti meninį kūrinį yra fenomenalistinės krypties filosofo Romano Ingarden ("The Cognition of the Literary Work of Art", Northwestern University Press, Evanston, 1973). Jis nurodo du labai skirtingus literatūrinio vertingumo bruožus: kūrinys turi būti standus savo išorine sąranga, bet taip pat jis turi būti atviras skaitytojo indėliui į jį (294-295 psl.). Didieji kūriniai kaip tik pasižymi šiuo antruoju bruožu, būtent, kad įvairūs amžiai grįžta į juos su savo dvasios interpretacija. Toks, pavyzdžiui, yra Homeras ir Šekspyras.

Maironio "Kame išganymas" pasižymi dideliu turinio sodrumu, ypač vyriausiame jo personaže, bet, antra vertus, jis yra atviras naujoms interpretacijoms, kurios kiekvienoje kartoje galės būti skirtingos. Taip pvz. muzikas, kuris norėtų pasekti Zonio dvasinės nuotaikas iš vieno veiksmo į kitą, būtų viliojamas į įvairias muzikines išraiškas. Arba žmogaus dvasios analizuotojas tose idėjinėse ir visuomeninėse lankose, per kurias Maironis veda skaitytoją, galės vis labiau gilintis į nesibaigiančias individualizmo, visuomeniškumo ir meniško išgyvenimo sričių atsiribojimų kryptis bei jų saviveiklą, vis keldamas tą patį klausimą: kame išganymas?

- Anglijoje veikias sąjūdis "Aid to Church in Need" išipareigojo tuojau surinkti 100.000 dolerių aukų ir pasiūsti popiežiui Jonui Pauliui II, kad tas lėšas sunaudotų paramai vyskupų, esančių už geležinės uždangos.

- Ekvatorinė Gvinėja 1968 m. tapo nepriklausoma. Jos prezidentas Macias Nguema tuojau paskelbė, kad jų valstybė marksistinė. To krašto milicija, į kurios sudėtį įeina kubiečiai ir atsiųstieji iš Sovietų Sąjungos, kraštą pavertė koncentracijos stovykla. Buvo nužudyta apie 50.000 krikščionių, ir dar apie 90.000 krikščionių pabėgo į užsienį, o apie 20.000 krikščionių naudojami vergų darbams kasyklose. Nguema pasiskelbė prezidentu visam amžiui, taipgi tapdamas vyriausiu švietimo vadovu, Darbininkų partijos prezidentu; jis pasiskelbė generolu; kraštą laiko didelęj priespaudoj. Viename kalėjimo kieme, kaip skelbia "The Mindszenty Report", buvo nukryžiuoti du kaliniai.

- Izabelė Sanford, filmų aktorė, dalyvaujanti televizijos filmų kūrime ir televizijos programoje pasirodanti kaip Louise Jefferson, buvo išaugusi baptistų tikyboje, bet vėliau, drauge su savo vaikais, tapo katalike. Pasikalbėjime spaudai ji pareiškė: "Aš esu pamėgusi Katalikų Bažnyčią, ypač tai jaučiu, kai medituoju... Tikėjimas — svarbiausias dalykas".

- Vengrijoje didėja religinė tolerancija. Vyriausybė net yra paskyrusi 60 milijonų forintų atnaujinimui Esztergomo katedros, didžiausios bažnyčios Vengrijoje, pastatytos Šv. Petro bazilikos Romoje stiliumi. Atnaujinimo darbus prižiūri istorinių paminklų inspektorius.

Vyriausioji Lietuvos mokykla

Simas Sužiedėlis

Jėzuitai ištisus du šimtmečius (1569-1773) buvo pagrindiniai Lietuvos švietėjai. Savo mokyklų tinklu jie apėmė visą Lietuvos valstybę su priklausančiomis jai Latvijos, Gudijos ir Ukrainos sritimis. Dėmesys buvo nukreiptas į vidurinę ir aukštąją mokyklą. Vilniaus akademijoje arba universitete ir aštuoniose kolegijose dėstė apie 300 jėzuitų. Po baisaus maro, bado ir kitų nelaimių, užneštų Šiaurės karo (1701-1721), Vilniaus universitetas pamažu atsigavo ir pasinėšė į mokslinę pažangą, nuo kurios atsiliko per tą sunkmetį ir rusų bei švedų siautėjimą Lietuvoje. Buvo atnaujinti nutrukę ryšiai su Europos mokyklomis, pertvarkyta mokymo programa, įvesta naujų dėstomųjų dalykų — istorijos ir geografijos, naujųjų kalbų (vokiečių, prancūzų), gamtos bei tikslųjų mokslų. Šalia įprastos aritmetikos ir algebros, pradėta dėstyti geometrija ir trigonometrija, geodezija, kosmografija. Vilnius netrukus tapo žymiu Europoje matematinių mokslų centru. Įrengti buvo fizikos ir mechanikos kabinetai, chemijos laboratorija, astronomijos observatorija. Universiteto dėstytojų nuo 15 (1752) pakilo iki 40 (1773). Vieni buvo pakviesti iš užsienio, kiti ten buvo gilinę savo studijas. Studentų vidurkis siekė 800. Bet kaip tiksliai tuo metu, kai universitetas stipriai pasitempė, rūpindamasis pasekti mokslo pažangą, neteko

savo steigėjų ir mokytojų, kurie su dideliu triūsu 200 metų ugdė aukštąją Lietuvos mokyklą.

Ėmus varžyti jėzuitų veiklą kai kuriose Vakarų Europos valstybėse, popiežius Klemensas XIV, norėdamas išvengti didesnės įtampos tarp Katalikų Bažnyčios ir pasaulinės valdžios, 1773 liepos 21 raštu (breve) visuotinai sustabdė Jėzaus Draugijos veikimą. Lietuvoje ir Lenkijoje nebuvo pagrindo tai daryti, nes niekas jėzuitų nei smerkė, nei varė iš krašto, kaip buvo padaryta Portugalijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje. Per ilgą laiką lietuviai ir lenkai buvo taip susigyvenę su jėzuitais, kaip pamokslininkais ir mokytojais, kad jų ordino uždarymas pasklido po visą šalį didele staigmena. Metais anksčiau Lietuvą ir Lenkiją buvo ištikęs kitas smūgis, pirmasis padalijimas (1772), kai didieji kaimynai — Rusija, Prūsija ir Austrija — atplėšė po gerą dalį Lietuvos ir Lenkijos žemių. Varšuvon susirinkęs abiejų valstybių seimas, svarstęs padalijimo padarinius ir sužinojęs apie popiežiaus dekretą, išreiškė nepasitenkinimą, bet nieko kito negalėjo padaryti. Lietuvos atstovams pasiūlius, 1773 spalio 14 priimtas nutarimas steigti valstybinę švietimo įstaigą, Edukacinę komisiją, jėzuitų turtui bei jų mokykloms perimti ir apskritai tvarkyti visą švietimą. Komisija sudaryta bendra Lietuvai ir Lenkijai; pirminku paskirtas Vilniaus vysk. Ignas Masalskis, bet tikroju švietimo reformos vykdytoju buvo tos komisijos narys — Lietuvos vicekancleris (vėliau ir kancleris) Joakimas Chreptavičius.

Vilniaus jėzuitus sukvietus į universiteto rūmus 1773 lapkričio 12, perskaitytas popiežiaus raštas ir nuo tos dienos universitetas perėjo Edukacinės komisijos žinion, tačiau kelerius metus nebuvo aišku, kaip jis toliau turėjo tvarkytis. Komisijos nariai lenkai norėjo Vilniaus universitetą paversti aukštesniąja bajorų jaunimo mokykla (licėjumi). Teologijos ir filosofijos mokslai buvo numatyta iškelti į kunigų seminarias. Lenkai ir seniau, steigiant Vilniaus universitetą (1579), buvo jam priešingi, bet tada karalius Steponas Batoras jų nepaklausė.

Dabar griežtai pasipriešino Lietuvos atstovai Edukacinėje komisijoje — vysk. Ignas Masalskis, vicekancleris Joakimas Chreptavičius, būsimasis Vilniaus tribunolo pirmininkas Adomas Čartoryskis. Universiteto ginti Varšuvon nuvyko rektorius Martynas Počobutas, perėmęs tas pareigas 1780 metais. Vilniuje įstojęs į jėzuitus (1745), jis vėliau universitete dėstė matematiką ir astronomiją, buvo astronominės observatorijos vedėjas, padaręs ją žinomą visoje Europoje. Lenkai turėjo nusileisti garsiam mokslininkui — Londono ir Paryžiaus mokslų akademijų nariui, karališkajam Stanislovo Augusto astronomui. Jis 1781 metais iš Varšuvos parsivežė universitetui naują vardą — *Schola Princeps Magni Ducatus Lithuaniae*, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Vyriausioji Mokykla. Naujas pavadinimas buvo pritaikytas pertvarkytam švietimui, kurio sistemoje Vilniaus universitetas užėmė aukščiausią pakopą, į kurią vedė laiptai per apygardų aukštesniasias mokyklas. Lietuvoje buvo sudarytos keturios tokios švietimo apygardos ir Vyriausiajai mokyklai pavesta jų priežiūra.

Lietuvos ir Lenkijos vyriausiųjų mokyklų statutai parengti 1783 metais. Lietuvos vyriausiąją mokyklą (universitetą) sudarė moralinių ir fizinių mokslų kolegijos: pirmoji apėmė teologijos, humanistikos ir teisės dalykus, antroji — matematikos, gamtos ir medicinos. Moralinių mokslų kolegijoje buvo dėstoma dogmatinė ir moralinė teologija, Šventasis Raštas, Bažnyčios istorija, kanonų teisė, prigimtinė ir tautų teisė, visuotinė istorija, retorika, literatūra. Nebuvo filosofijos kaip atskiros dalyko; vėliau imta dėstyti tiksliai logika. Fizinių mokslų kolegijoje dėstyta astronomija, aukštoji matematika, geometrija, fizika, chemija, gamtos mokslai, mechanika, medicinos mokslai; vėliau buvo dar įvesti architektūros, meno ir tapybos kursai. Pradedant 1781/82 mokslo metus, Vyriausiosios mokyklos sekretorius prof. Kazimieras Naruševičius, buvęs jėzuitas, savo kalboje susirinkusiems studentams pažymėjo, kad dėstomųjų dalykų apimtimi

Vyriausioji mokykla susilygina su geriausiais Europos universitetais.

Edukacinės komisijos pažiūras į Vyriausiosios mokyklos uždavinius išdėstė Joakimas Chreptavičius savo laiške rektoriui: mokykla su savo profesoriais neturinti užsidaryti nuo visuomenės, bet palaikyti su ja gyvą ryšį paskaitomis ir mokslinių žinių sklaidimu; aiškinti žmonėms apšvietos reikšmę jų gyvenimui ir krašto gerovei; padėti spręsti krašto reikalus; rūpintis patriotiniu jaunųjų piliečių auklėjimu. Iš studentų buvo reikalaujama mokslinį lavinimąsi laikyti pareiga savo tėvynei — būti pasirėngus ją ginti. Toks įpareigojimas kilo iš susirūpinimo krašto ateitimi, skaudžiai išgyvenus pirmąją valstybės apiplėšimą (1772). Po keliolikos metų dviem naujais padalijimais (1793, 1795) Lietuvos valstybė buvo imperialistinės Rusijos visai paglemžta.

Vyriausioje mokykloje darbas buvo nutrūkęs daugiau kaip metams. Sena tvarka paskaitos pradėtos su 16 profesorių ir 200 studentų. Rusijos valdžia 1797 liepos 23 patvirtino naują Edukacinės komisijos sąstatą su pirmininku Vilniaus vysk. Juozapu Kasakausku. Mokykla gavo naują statutą ir vardą — *Schola Princeps Vilnensis*, Vyriausioji Vilniaus Mokykla. Nubraukę Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės pavadinimą, rusai nepaliko nė Lietuvos vardo. Mokyklos visai uždaryti nedrįso dėl poros priežasčių: viena, Rusijoje tebuvo vienas Maskvos universitetas, įsteigtas 1755 metais; antra, caro vyriausybė nenorėjo, kad lietuviai studijuotų Vakarų Europoje, kur kėlė nerimą Prancūzijoje gimusi revoliucija. Ji buvo pavojinga Rusijos autokratinei valdžiai.

Naujasis statutas didesnių vidinių atmainų Vyriausioje mokykloje neįnešė, išskyrus tai, kad kolegijos buvo suskaidytos į fakultetus: moralinių mokslų, fizinių mokslų ir medicinos. Moralinių mokslų fakultetas apėmė teologiją su įvairiomis jos šakomis, bažnytinę ir civilinę teisę, prigimtinę teisę, visuotinę istoriją, logiką, retoriką, poeziją, literatūrą. Fizinių mokslų fakultete buvo mokoma astronomijos, matematikos, fizikos, architektūros, tapybos, piešimo. Plačiau bu-

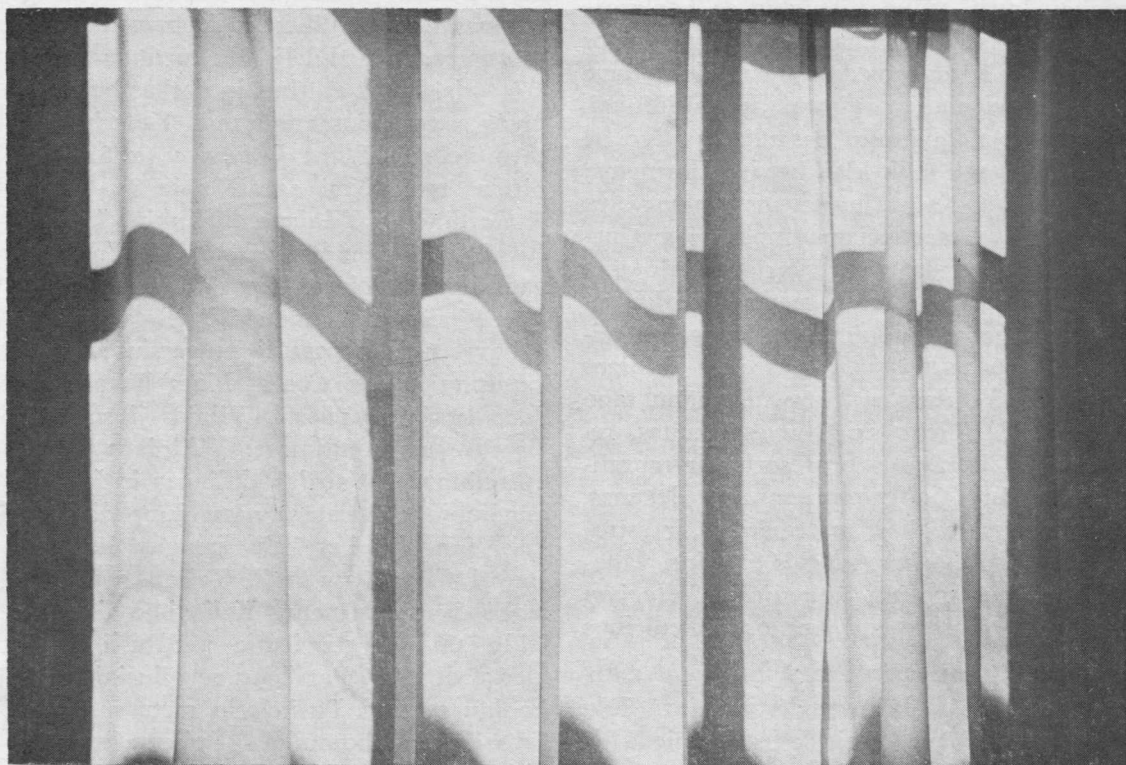
vo išvystyti medicinos mokslai: anatomija, fiziologija, patologija, farmakologija, chirurgija, ginekologija; prijungta dar chemija ir gamtos istorija. Vėliau buvo dar įvesti terapijos ir klinikinės medicinos kursai. Nors lėšos mokyklai buvo sumažintos, bet, turėdama gerai įrengtas laboratorijas, kabinetus, klinikas, observatoriją ir kitas mokymo bei mokslo tyrinėjimo įstaigas, galėjo sėkmingai dirbti ir sunkesnėmis sąlygomis. Dėl gero mokyklos vardo ir aukšto lygio noriai atvykdavo dirbti kviečiami kitų šalių mokslininkai.

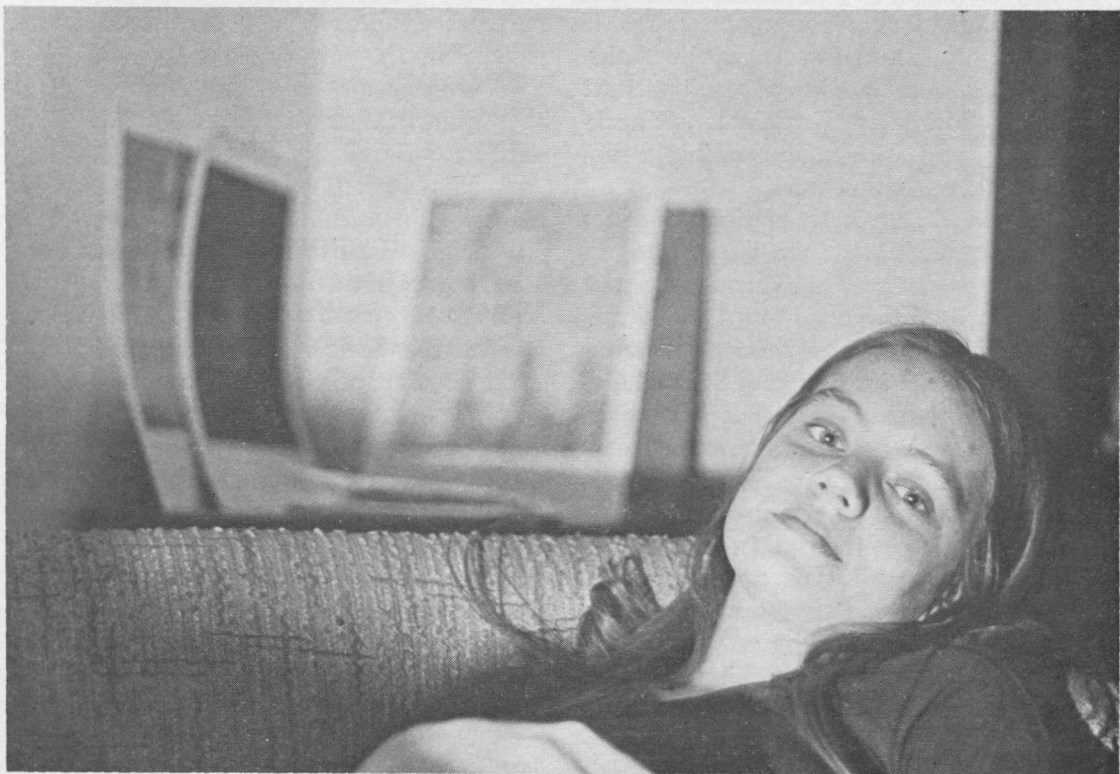
Apie dvidešimt metų (1780-1799) Vyriausiajai mokyklai vadovavo rektorius Martynas Počobutas, gerai pažinęs Vakarų Europos mokslo įstaigas iš savo kelionių ir studijų. Tai buvo mokslingas vyras, geras administratorius, sumanus derintojas savo ordino tradicijų su nauja liberaline mokyklos kryptimi, atitikusia Vakarų Europoje vyravusias šviečiamojo laikotarpio pažiūras. Iš Vakarų Europos buvo kviečiami mokslininkai, kurių trūko Lietuvoje ar Lenkijoje dėstyti specialiems gamtos ir medicinos mokslams. Kitus mokslo dalykus dėstė buvę jėzuitai, vienuoliai pijorai ir misininkai. Tuo metu išsilavinusių pasauliečių stigo ne tiktai aukštajai mokyklai, bet ir vidurinėms; jose palikta dėstyti buvusiems mokytojams jėzuitams. Pasauliečiams mokytojams parengti nuo 1783 metų Vyriausiojoje mokykloje veikė mokytojų seminarija. Jai vadovavo pijoras Jeronimas Stroinovskis, teisės profesorius, vėliau rektorius ir Vilniaus vyskupas. Vilniaus vyskupu sufraganu tapo ir Dovydas Pilchovskis, buvęs jėzuitas, retorikos ir literatūros profesorius ir moralinių mokslų (*Collegium morale*) dekanas. Kitas buvęs jėzuitas, matematikos ir astronomijos profesorius Andrius Streckis, vadovavo fizinių mokslų kolegijai (*Collegium physicum*), kuri apėmė gamtos ir medicinos mokslus.

Medicinos dalykams dėstyti davė lėšų grafienė Elzbieta Oginskytė-Puzinienė ir pats Edukacinės komisijos pirmininkas vysk. Ignas Masalskis. Jis 1775 metais iš Stras-

burgo atsikvietė rūmų gydytoją prancūzą Nicolaus Regnier, paskirtą taip pat pirmuoju medicinos profesorium Vyriausiojoje mokykloje. Domėdamasis daugiau gydytojo praktika ir ginekologija, jis anatomijai ir chirurgijai dėstyti susirado savo tautietį Jacques Briôtet, dirbusį Paryžiuje pas žymius to meto anatomus ir chirurgus. Jis pagamino daug gerų preparatų, padariusių pradžią Vilniaus anatomijos muziejui. Fiziologijai dėstyti buvo pakviestas italas Stefano Lorenzo Bisio, buvęs jėzuitų akademijos gydytojas. Visi trys sudarė pradinį medicinos mokomojo personalo branduolį. Paskaitoms ir praktikos darbams buvo duotas atskiras namas, gavęs Medicinos kolegijos (*Collegium medicum*) vardą. 1785 metais apginta pirmoji medicinos daktaro disertacija.

Gamtos mokslus ėmė dėstyti Joannes Emanuel Gilibert, prancūzas gydytojas ir botanikas. Jis 1775 metais buvo atkvieštas į Gardiną, kur įsteigė medicinos mokyklą ir botanikos sodą. 1781 m. toji mokykla, atkelta į Vilnių, susiliejo su Medicinos kolegija. Joannes E. Gilibert ir Lietuvos sostinėje suorganizavo nedidelį, bet turtingą botanikos sodą. Kitas svarbus jo darbas buvo Lietuvos augmenijos aprašymas. Keturių dalių savo veikale *Flora Lituanica* (1781-1782) pirmas moksliskai aprašė apie 800 augalų iš Gardino ir Vilniaus apylinkių. Jam grįžus Prancūzijon, pakviestas iš Vokietijos gamtininkas Johann Georg Forster, pradėjęs paskaitas 1784 metais. Prieš tai jis buvo keliavęs aplink pasaulį su garsiuoju anglų kapitonu James Cook. Nors buvo matęs daug kraštų ir miestų, Vilnius jį sužavėjo. Jis rašė savo laiškuose: "Vilniaus vaizdas apstulbina... Vaizdas didingas ir žavus... esu kupinas geriausių norų jame dirbti ne kaip praecivis, bet kaip žmogus, kuris čia statosi namus gyventi". Tačiau gyveno ir mokė tik trejus metus. Keliavimo aistra neleido jam nustygti vietoje: per Rusiją ir Vokietiją atsидūrė Paryžiaus revoliucininkų jakobinų gretose. Po kelerių metų susilaukta savo įžymaus botaniko — pijorų kun. Stanislovo Jundzilos, kilusio iš Jasionių kaimo, Lydos apskrities. Jis buvo mokęsis Vyriaus-

Ramintos Jelionytės nuotraukos

siojoje mokykloje ir gilinės studijas užsienyje.

Matematikos, fizikos ir astronomijos dalykams nereikėjo profesorių kviestis iš užsienio. Šiais mokslais garsėjo dar jėzuitų vadovaujamoji akademija, ir jie toliau liko pagrindiniai tų dalykų dėstytojai. Matematikoje dideliais gabumais pasižymėjo kun. Pranciškus Norvaiša, kilęs nuo Adutiškio, dėstęs diferencinį ir integralų skaičiavimą, diferencines lygtis ir analizinę geometriją. Apie jo mokinius Heidelbergo universiteto rektorius išsitarė, kad jie geriau nusimano matematikoje negu Vokietijos universitetų studentai. Kun. Juozapas Mickevičius, poeto Adomo Mickevičiaus dėdė, dėstydamas fiziką, daug dėmesio skyrė praktiniam to mokslo žinių pritaikymui. Martynas Počobutas, Vyriausiosios mokyklos rektorius, rūpinosi astronomijos observatorijos tobulinimu ir dangaus šviesulių tyrinėjimu, turėdamas savo padėjėju Andrių Streckį, šaltiniuose vadinamą lietuviu (*Lituanus*), kuris ėjo taip pat šv. Jono bažnyčios rektoriaus pareigas. Observatorijai įgyta naujų prietaisų iš Greenwich observatorijos Anglijoje. Anksčiau statytą observatorijos pastatą perstatė architektas Martynas Knakfusas (Knackfuss), pirmasis pradėjęs Vyriausiojoje mokykloje mokyti architektūros.

Architektūra, tapyba ir piešimas, kurias Vyriausioji mokykla įtraukė į savo programą, Vakarų Europos universitetuose dar retai kur buvo sutinkami. Martynas Knakfusas 1793 metais architektūros paskaitas užleido savo mokiniui Laurynui Stuokai Gucevičiui, svarbiausiam lietuviškojo klasicizmo kūrėjui. Jo pastatų didingumą ir kartu paprastumą ligi mūsų dienų liudija Vilniaus katedra, bolševikų paversta profaniniu muziejum. Savo mokiniams jis aiškino, kad pastato dailumas priklauso nuo atskirų jo dalių darnaus santykio su visuma. Sekti klasikinės dailės pavyzdžiu ragino ir dailininkas Pranciškus Smuglevičius, kilęs iš sulenkėjusių žemaičių bajorų. Nuo 1797 m. jis mokė tapybos ir piešimo. Sukūrė daug įvairios tematikos paveikslų, portretų ir apie 200 piešinių. Jo piešti senojo Vilniaus vaiz-

dai yra didžiai reikšmingi miesto istoriniams pastatams pažinti.

Visuotinę istoriją dėstė krokoviškis misininkas kun. Tomas Husaževskis (Hussarzewski). Istorija, jo supratimu, atskleidama valstybių atsiradimo, augimo ir žlugimo pagrindus, apšviečia, moko ir išpėja nepakartoti senų klaidų. Teisės dalykus dėstęs kun. Jeronimas Stroinovskis, pijoras, skleidė fiziokratų idėjas aiškindamas, kad baudžiava kliudanti žemės ūkio pažangai ir apskritai krašto gerovei; jis gynė prigimtuosius asmens laisvės ir privatinės nuosavybės dėsnius. Už baudžiavos panaikinimą pasisakė savo pamoksluose ir paskaitose kun. Mykolas Karpavičius, teologijos profesorius ir būsimaasis Vygrių vyskupas. Literatūros ir iškalbos mokė kun. Dovydas Pilchovskis (Pilkauskis), kilęs iš Alvito valsčiaus ir profesorėjęs dar jėzuitų vadovaujamoje akademijoje. Savo paskaitomis nieko naujo neužgriebdamas, jis daugiau rūpinosi Lietuvos švietimo reformomis ir mokyklų lankymu, bet kurį laiką ėjo ir spaustuvės vedėjo pareigas. Spaustuvė buvo perimta iš jėzuitų; ji veikė nuo 1576 metų.

Vyriausiosios mokyklos laikotarpyje išspausdinta arti 500 leidinių. Penktadalį sudarė lietuviškieji spaudiniai, tarp jų — kun. Jono Jaknavičiaus *Evangelijos* ir pagarsėjusi maldaknygė *Aukso altorius*. 1781 metais išėjo pirmas lietuviškas elementorius tokia senovine rašyba: *Mokslas skaytima raszta lietuviszka dieł mažu wayku*. Pirmaisiais jo pasirodymo metais išplatinta apie 300, o 1790 m. atspausa 2350 egzempliorių. Tai gi plito vaikų mokymas ir stiprėjo lietuviškoji sąmonė.

Po jėzuitų ordino uždarymo mokyklų priežiūra buvo pavesta Vyriausiajai mokyklai. Tuo reikalu daug rūpinosi rektorius Martynas Počobutas ir moralinių mokslų dekanas Dovydas Pilchovskis, paskirtas generaliniu vizitatorium. Vizitatoriai tikrino Edukacinės komisijos potvarkių vykdymą, mokyklų darbą, programas, mokytojų pasiruošimą. Vizitacijos taisyklės parengė prof. Jeronimas Stroinovskis; jomis paskui rėmėsi Rusijos švietimo įstaigos. Rusams Lietuvą

Kad vaikai nebėgtų iš namų

Dr. A. Garūnas

Pirmuosiuose trijuose šių metų "Laiškų lietuviams" numeriuose rašėme apie aktualią šių dienų problemą — dėl ko vaikai bėga iš namų. Šiame numeryje "Atgarsių" skyriuje jau yra kelių skaitytojų pasisakymai ir mėginimai išspręsti šį klausimą. Tačiau daugelis turbūt norėtų aiškesnio sprendimo, autoritetingos nuomonės. Manome, kad šiam tikslui bus naudinga perspausdinti dr. A. Garūno straipsnį "Šių dienų vaikų auklėjimo problemos", kuris buvo 1972 m. lapkričio mėn. "Laiškuose lietuviams". Jame yra paduotos medicinos, psichologijos ir pedagogikos specialistų nuomonės apie vaikų auklėjimą ir apie priežastis, dėl ko jaunuoliai pradeda naudoti narkotikus. Manome, kad dažnai dėl tų pačių priežasčių jie nutaria ir iš namų bėgti. Tad šis straipsnis gal

užėmus (1795), mokyklų priežiūra atimta, akademinė laisvė suvaržyta, įvestas rusų kalbos dėstymas. Martynas Počobutas, kuris Vyriausiąją mokyklą išlaikė lotynišką ir barė profesorius, kurie griebėsi savo paskaitoms lenkų kalbos, 1799 metais rektoriaus pareigų atsisakė, nors kartais sutikdavo pavaduoti. Visiškai pasitraukė iš akademinio darbo 1808 metais, kai jo pastangomis išugdyta ir išlaikyta Vyriausioji mokykla 1803 metais gavo naują statutą, virtusi Vilniaus imperatoriniu universitetu.

bus geriausias atsakymas į tas problemas ir tuos neaiškumus, dėl ko vaikai bėga iš namų.

Redakcija

Šių dienų vaikų auklėjimo problemos yra labai skirtingos, palyginus su šios srities problemomis prieš 30-40 metų arba su problemomis nepriklausomoje Lietuvoje. Anais laikais buvo autokratinė sistema šeimoje, tėvų pareigos, auklėjant vaikus, buvo daug lengvesnės, paprastesnės — tėvai pasakė, ir vaikai paprastai klausė. Auklėjimas buvo paremtas tradicija, viena generacija išmokdavo iš kitos. Deja, šiais laikais tie metodai gerai neveikia, tėvai turi išmokyti naujų auklėjimo metodų, paremtų abipusiu respectu tarp tėvų ir vaikų. Tėvų pareiga surasti būdus, kad vaikai kooperuotų, parodytų respectą tėvų nurodymams ir visa šeima dalintųsi atsakomybe.

Tų auklėjimo skirtumų supratimui čia paminėsime tik vieną problemą — tai medikamentų (narkotikų ir nenarkotikų) paplitusį naudojimą mokyklinio amžiaus vaikuose. Šią vasarą buvo apklausinėta keleto gimnazijų mokiniai — ir turtinguose Čikagos priemiesčiuose gyvenančių, ir neturtingose vietovėse. Rasta tokie rezultatai: 25% visų mokinių naudojo įvairius medikamentus, neskaitant marijunos, 25% naudojo barbituratus; 19% amphetaminus; 18% — LSD; 10% — kokainą; 6% — heroiną, 34% mėgino marijuaną.

Daugeliui mokinių atrodo visai natūralu naudoti medikamentus. Jų lengvai galima gauti mokyklos ribose. Kiekvienas mokinys jaučia didelį spaudimą juos naudoti. Pvz. apklausinėjant mokinius, viena mergaitė, kuri nenaudojo jokių medikamentų, pasakojo, kad ji į klasę nešdavosi vitaminų piliulių, kad kiti mokiniai manytų, jog ir ji vartoja medikamentus. Jų nevartojantieji mokiniai bijosi palikti neišgerto pieno ar coca-colos, kad nebūtų nematant įdėta medikamentų.

Koks yra spaudimas naudoti medikamentus, užtenka tik pažiūrėti į televizijos skelbimus: jei turi slogą, kokius nors skaus-

mus ar kitokius negalavimus, tai tik paimk atitinkamą piliulę, ir viskas praeis. Išvada aiški — kam kentėti skausmus ar kitokius negalavimus, juk taip lengvai jų galima nusikratyti, reikia tik paimti atitinkamą piliulę.

Tad tėvai turi žinoti, kad jų vaikai, eidami į mokyklą, tikrai susidurs su medikamentų vartojimo problema. Kaip jie šią problemą išspręs? Vieni atsisakys, kiti norės pabandyti, o treči pradės vartoti ir tam tikra dalis prie jų taip pripras, kad jau negalės be jų apsieiti. Tada jau tragiškos pasekmės neišvengiamos.

Kiek vaikai yra pasiruošę šią problemą sutikti ir kiek tėvai gali padėti jos išvengti? Čia jau sunkesnis atsakymas. Juk visi tėvai draudžia vaikams naudoti medikamentus, tad matome, kad draudimo neužtenka. Kova su šia problema taip pat priklauso nuo valdžios organų sumanumo kovoti su nelegaliu medikamentų platinimu, o taip pat nuo tėvų sugebėjimo padidinti vaikų atsparumą prieš medikamentų vartojimą ir nuo sugebėjimo šeimoje pašalinti visas priežastis, kurios stumia vaikus vartoti medikamentus.

Jaunuoliai mėgsta viską išbandyti, tad daugumas norės išbandyti ir marijuaną arba amfetaminus, bet, jeigu namie neturės rimtų konfliktų, tai neišpras jų vartoti ilgesnį laiką. Kai šeimoje tarp tėvų ir vaikų nėra abipusio respekto ir darnaus sugyvenimo, tai yra svarbiausia priežastis, dėl ko vaikai įpranta vartoti medikamentus. Norint, kad vaikas juos mestų vartojęs, tai svarbiausia — reikia pašalinti šeimoje tuos konfliktus ir išugdyti sugyvenimą bei respektą vieni kitiems.

Spręsdama šią problemą, medicinos literatūra nurodo dažniausiai sutinkamas auklėjimo situacijas, kurios būna medikamentų vartojimo priežastis.

1. *Per didelį nuolaidumą* (oversubmission) — kai tėvai nuolat nusileidžia vaikų užgaidoms, norams, kaprizams. Toks vaikas tampa jaunuoliu, neišmokęs suvaldyti savo užgaidų, neturėdamas energijos savęs kontroliuoti, nors tokiu savo elgesiu jis labai apsunkina savo ateities tikslus ir pažeidžia

kitų teises. Toks jaunuolis, įpratęs visuomet patenkinti savo užgaidas ir nemokėdamas atsispirti, lengvai tampa medikamentų naudojimo auka.

2. *Perdėtas pataikavimas* (overindulgence) — tai vaikų aprūpinimas visokiomis medžiaginėmis gėrybėmis ir patarnavimais, nežiūrint, ar tai tikrai vaikui reikalinga. Toks vaikas taip pat tik ieško pasitenkinimų be jokio savo darbo ar pastangų. Jis ieško visokių gėrybių, visokių malonumų, viską nori išbandyti, neišskiriant nė medikamentų.

3. *Perdėtas dirigavimas* (overcoersion) — tai per didelis tėvų noras visuomet diriguoti vaikų veiksmus, neatsižvelgiant į vaiko teisę pačiam surasti ir vystyti savo palinkimus ir veiksmus. Vaikai, tokioje aplinkoje augdami, tampa maištingi, labai priešinasi tokiam tėvų dirigavimui, yra priversti ginti savo bręstantį individualumą nuo nuolatinio tėvų kišimosi. Tokie jaunuoliai dažnai pradeda naudoti medikamentus, manydami, kad tai padės jiems surasti savo individualumą ir tokiu būdu išsilaisvins iš per didelio tėvų kišimosi bei dirigavimo. O kai tėvai bando sukontroliuoti savo vaiko medikamentų naudojimą, kaip bandydavo sukontroliuoti ir kitus jo veiksmus, tai jis dažnai naudoja medikamentus kaip priemonę parodyti tėvams savo pasipriešinimą.

4. *Sumenkinimas* (belittling) — kai tėvai linkę nuvertinti vaikus ar jų pasiekimus, tuo būdu mažindami tokio jaunuolio vertingumo jausmą ir savęs respektą. Toks jaunuolis bręsta su menkavertiškumo jausmu, bloga nuotaika ir beviltiškumu. Tokie jaunuoliai labai dažnai pradeda naudoti medikamentus, kad bent laikinai pakeltų savijautą ir apsigintų nuo nuolatinės tėvų kritikos.

5. *Nepasitikėjimas* (distrust) — tai tėvų nepasitikėjimas vaikų charakteriu ar jų pasisekimais gyvenime. Toks jaunuolis išsivysto į panašią asmenybę, kaip tėvų buvo pranašauta. Taip pat jeigu tėvai juos neteisingai apkaltina, jog jie ima medikamentus, tai vaikai dažniausiai ir pradeda juos imti.

6. *Nepaisymas, apleidimas* (neglect) —

kai tėvai rodo per mažai rūpesčio ar supratimo kiekvienoje vaikų augimo stadijoje, kai nesugeba surasti reikalingo ryšio su vaikais ir jiems pagelbėti brendimo laikotarpiu. Tokie vaikai pasiduoda draugų įtakai, su jais pradeda bendrauti ir, jeigu tie draugai naudoja medikamentus, tai jie turės daug daugiau įtakos negu tėvai ir juos patrauks į medikamentų naudojimą.

Tad vienoks ar kitoks šių minėtų auklėjimo situacijų išsprendimas ir turės daug įtakos, ar vaikai pradės vartoti medikamentus, ar jų vengs.

Nėra lengva surasti tokių tėvų, kurie sugebėtų suprasti vaiką visose jo vystymosi ir brendimo stadijose. Kai kurie tėvai labiau sugeba suprasti vaiką, kai jis dar mažas, kiti geriau supranta paauglius. Dažnai motina labai gerai sugeba vaiką suprasti ir auklėti nuo gimimo iki mokyklinio amžiaus, bet vėliau, vaikui augant ir bręstant, ją gali gąsdinti jo noras būti savarankišku. Bet po keleto metų, vaikui pergyvenus šią brendimo krizę, ji vėl gali būti nepamainoma jo patarėja. Panašiai gali būti ir su tėvu. Taip pat ir vaikai nevienodai pergyvena savo augimo ir brendimo stadijas.

Gydytojai ar inžinieriai, prieš pradėdami eiti savo pareigas, ilgus metus turi ruoštis, mokytis, studijuoti, kad galėtų tinkamai atlikti savo darbą. O juk vaikų auklėjimas yra ne mažiau atsakingas užsiėmimas už gydytojo ar inžinieriaus, bet šiam užsiėmimui paprastai nėra specialaus pasiruošimo, kursų ar kolegijų. Aišku, kad šios srities studijos daug padėtų, bet vis dėlto vaikų auklėjime yra svarbiausia ne teorinės žinios apie auklėjimą, bet širdis ir meilė. Gali žinoti visas auklėjimo taisykles, bet tai dar nereiškia, kad jau būsi ir geras auklėtojas. Tik meile ir supratimu paremta namų atmosfera padės vaikui normaliai bręsti ir vystytis.

Auginant vaikus, kiekvienų tėvų gyvenime ateina laikas, kai jie pamato, kad jų vaikas jau nebėra vaikas. Vaikui bręstant, tėvai vis mažiau ir mažiau jį gali apsaugoti nuo visokių pavojų, o vaikas vis labiau ir labiau išmoksta apsieiti be tėvų pagalbos. Čia ir prasideda konfliktas. Tėvai vis nori

ir toliau būti vaikui reikalingi, o vaikas nori vis labiau nuo jų atsipalaiduoti.

Vaikų brendimo laikotarpis yra pilnas priešingybių. Pasipriešinimas autoritetui ir visokiom taisyklėm yra normalus brendimo pažymys. Tėvams gali būti labai skaudu matyti, kad tas jų iki šiol buvęs malonus vaikelis pavirto į tokį neklaužadą, vartojantį šiurkščius žodžius ir amžinai nepatenkintą. Bet nieko nepadarysi, kiekvienas turi tai pergyventi ir pereiti šiuos pasikeitimus: iš organizuotos vaikystės, per disorganizuotą brendimo laikotarpį, į reorganizuotą subrendimą.

Šiuo brendimo laikotarpiu kiekvienas paauglys išsilaisvina iš tėvų globos, išvysto ryšius su aplinka, draugais ir suranda, ar turėtų surasti, pats save: kas jis yra, ko nori ir ko siekia iš gyvenimo. Tėvai turėtų būti tolerantiški šiuo laikotarpiu.

Dažnai vaikas šiame amžiuje pasidaro neklaužada, ne tiek norėdamas tėvams pasipriešinti, kiek parodyti savo savarankiškumą ir autonomiją. Tačiau, nežiūrint to rodomo ir siekiamo savarankiškumo, paaugliai yra labai reikalingi tėvų pagalbos, tik tėvai turi labai mokėti ir suprasti, kaip jiems pagelbėti. Nors tėvai būtų labai protingi ir suprantą savo vaikus, bet paaugliams jie dažnai atrodoys neteisūs ir neišmintingi. Gal geriausiai tai išreiškė rašytojas Mark Twain: "Kai aš buvau 16 metų, maniau, kad mano tėvas yra visiškai nemokša, bet kai sulaukiau 20 metų, tai labai nustebau, pamatęs, kiek mano tėvas išmoko per tuos ketverius metus!" Subrendęs žmogus supranta, koks naivus jis buvo jaunystėje, kai galvojo, kad viską geriausiai suprantą ir geriausiai pažįsta gyvenimą.

Visi tėvai trokšta vaikams tik gero: laimės, sveikatos, saugumo. Be abejo, jiems yra skaudu, kad tokių gerų intencijų vaikai dažnai neįvertina. Paaugliams nepatinka per didelė globa ir patarimai. Jie nori būti savarankiški, nori patys tvarkytis. Autonomija jiems yra didžiausia vertybė, todėl kiekvieną laiko priešų, kas tik nori kištis į jų reikalus. Tėvai čia susiduria su didele problema: kaip pagelbėti, jeigu vaikas tos

pagalbos kratosi? Kaip palaikyti su vaiku ryšį, jeigu jis kiekvieną patarimą ar nurodymą sutinka kaip jo puolimą? Tėvams reikia daug apdairumo, kad šeimoje būtų išlaikyta ramybė ir abipusis respektas.

Labai daug nesklandumų ir ginčų šeimose išnyktų, jeigu tėvai daugiau dėmesio kreiptų į savo vaikų jausmus ir dvasinę būklę. Nešokti tuoj jų kritikuoti, bet išklausti jų nuomonių su susidomėjimu, ir tik po to ramiai, taktiškai pasakyti savo nuomonę. Piktais žodžiais vaiko neišmokysi ir nepriiversi, kad jis turėtų tau pagarbos. Neužtenka įrodyti, kad esi teisingas. Kai viešpatauja piktumas, tai jokie faktai neįtikina.

Gydytojai turi savo motto: "Primum non nocere" (Pirmiausia — nepakenkti). Ir tėvai turėtų laikytis šios taisyklės. Reikia stengtis neužgauti vaiko jausmų, jo neižeisti, išreiškiant savo priešingą nuomonę. Pvz. mamai išėjus su dukra pirkti suknelės, dukra, pamačiusi lange suknelę, gal pasakys: "Oi, kokia graži ta suknelė". O mama gal atkurs: "Pfui, visiškai negraži, biauři!" Toks mamos atsakymas iššauks dukros pyktį, ji jausis įžeista, paniekinta, nežiūrind gal labai gerų mamos intencijų apsaugoti dukrą nuo blogo pirkinio. Toks mamos atsakymas bus dukrai prikišimas, jog ji neturinti gero skonio ir nieko nesuprantanti apie grožį. Motina savo skirtingą nuomonę gali išreikšti kita forma, ramiai paaiškindama, kad gal tos suknelės spalva per aštri, kad jai geriau tiktų kitokia spalva ir pan.

Dažniausiai tėvų palinkimas kritikuoti vaikus neatneša naudos, bet išvysto tik piktumo ir keršto jausmus ir sumažina savimi pasitikėjimą. Vaikams labai daug žalos daro tėvai, nuolat kritikuodami jų charakterį ir elgesį, kai vis nuolat kartoja: "Iš tavęs nieko gero nebus, tu esi biaurus, netvarkingas, kvailas". Tai sukelia vaiko pyktį, keršto jausmą ir atneša didžiausią žalą normaliam vaiko brendimui bei intelektualiniam vystymuisi. Tokiose šeimose užviešpatauja amžinas triukšmas ir barniai. Jei vaikai padaro ar pasako ką nors, kas tėvams nepatinka, tėvai tuoj pradeda šaukti ir vaikus niekinti. Vaikai išįdeidę taip pat pavartoja nepagar-

Jaunimas

Laiškeliai lietuvėnams

A. Saulaitis, S.J.

(Lietuvėnai — tai rašančiojo pasirinktas žodis. Juo pavadinti lietuvių kilmės asmenys, kuriuos ne visi sąmoningai ar pasąmonėje vadintų lietuviais, tokiais "tikrais, kaip mes". Lietuvėnai nebemoka ar dar nemoka lietuviškai, priklauso kažin kelintai kartai ir mišrioms šeimoms, gyvena toli ir išsiblaškę, o svarbiausia, jie nesuvokia, kad reikėtų ginčytis dėl smulkmenų — procedūros, išvaizdos ir asmeninės garbės, kol Roma dega.)

HEKTORUI

Malonu iš Tavo mamos išgirsti, kad po mūsų pašnekėsio apie lietuvių kultūrą namo sugrįžai užsidedęs lietuviškais reikalais ir, kaip mama sako, "degas meile Lietuvai", Tavo senelių kraštui. Ypač džiaugiuosi, kad nepasipiktinai prilyginimu, kad lietuviai yra tikriausi tarakonai, kurių per šimtmečius ir dabar nesugeba išnaikinti išorės priešai ir vidaus nelaimės.

ELZBIETAJ

Dėkoju už malonų Kalėdų pasveikinimą, pasirašytą ne tik Tavo itališkos kilmės pavarde, bet ir senelių šeimos lietuviškąja. Siunčiu dar kelis Lietuvos vaizdų atvirukus,

bius, grubius išsireiškimus. Tėvai vėl pradeda grasinti, bausti, ir taip vyksta nuolatinės kovos, vaidai, barniai. Tėvai turėtų stengtis dažniau pulti ne vaiką, o problemą.

kad galėtum pamatyti, kokia Lietuva graži. Smagu, kad savo senelių kilmės vietos — Rumšiškių bažnyčios vaizdelį pakabinai ant sienos savo namuose.

ROBERTUI

Gaila, kad neturėjome progos daugiau pasikalbėti jūsų namuose. Atrodė, kad Tavo senelė nenorėjo, kad su anūkais apie lietuviškus dalykus pakalbėtume, ir vis jus siuntė kitur, kai atėjote į kambarį kartu pabūti. Turbūt ką nors Tau ir sakė, nes antrąkart atėjus, manęs lyg neatpažinai. Išpildau Tavo prašymą iš pirmojo pasimatymo ir siunčiu Tau suprantama kalba leidinėlių apie Lietuvą.

VINCUI

Jūsų duktė parašė, kad Jums paprašius anūkus padainuoti ką nors lietuviško iš stovyklos, atmintinai ir be klaidų atgiedojo Lietuvos himną, nors jokio kito žodžio lietuviškai dar nemoka, išskyrus kelis, kuriuos nuolat jiems kartojate. Galiu įsivaizduoti, kaip Jums, 40 metų gyvenusiam toli nuo kitų lietuvių, byrėjo ašaros. Kartu su jauniausiojo anūkėlio tėvais juokėmės, kad mažukas šeimos klausė, kodėl jo plaukai tokie šviesūs. Sužinojęs, kad taip daugumas lietuviukų atrodo, pareikalavo dalyvauti stovykloje, nors jam tik penkeri metai.

PAULIUI

Dar tebeskamba ausyse Tavo dviejų valandų pasikalbėjimas automobilyje lietuvių kalba. Nežinau, kaip sugebi atsiminti tiek daug lietuvių kalbos, kai Tavo senelė jau seniai mirė, Tavo tėvas dėl ligos negrįžta namo, ir tik Tavo mamytė, iš uošvės išmokusi, tekalba lietuviškai.

ROSELI

Sveikinu, kad pasisekė savo brolių įtraukti arčiau lietuvių. Tavo senelė man minėjo, jog jai šnabždėjai ausin, kad judvi turite palaikyti lietuvišką šeimos pusę.

WILMAI

Rašau, norėdamas paklausti, ar pasisekė po keturių kartų pakeisti jūsų šeimos pavardę — vėl atlietuvinti į buvusiąją. Gal Tavo

įsigytos lietuviškos plokštelės su išrašytais dainų žodžiais padės išmokti bent kelis žodžius lietuviškai.

ELIANAI

Nežinau, ką sakyti, sužinojus, kad gražion skrynelėn (dar su kvėpalais!) įdedi visus lietuviškus dalykėlius: sagtis, lipinukus, knygoms atžymėti juosteles ir dar mano laiškus. Ir savo širdyje skrynelėn krauni visa tai, ką apie Lietuvą meilingai išgirsti.

MARY LEE

Jau pasiilgome Tavęs pradinėse lietuvių kalbos pamokose suaugusiems. Tikiuosi, kad kai naujagimis sustiprės, galėsi vėl grįžti pirmadienio vakarais. Kiti mokiniai pasakojo, kad kūdikėlių mokai tų žodžių ar išsireikimų, kuriuos iš senelės atsimeni ar kuriuos pas mus išmokai. Turėsime padainuoti pamokoje ir lopšinę!

FELIKSUI

Net užėmė kvapą Jūsų žodžiai, kad tolimoje vietovėje po keliolikos metų Jus aplankydami mes Jums buvome Lietuvos atstovai. Niekad nebuvau taip manęs, nes galvoju tik apie mūsų veiklą ir ryšius.

MYKOLUI

Nespėjau paklausti, ar skambini iš policijos stoties, klausdamas apie lietuvišką knygyną. Kad ir toliau sektųsi bendradarbiams lietuvių kilmės policininkams ir šeimos giminėms įkalbėti, kad jie vertintų savo lietuvišką paveldėjimą tiek daug, kiek pats.

SILVIJAI

Niekad neužmiršiu jūsų kaimynų pasakojimo, kaip juos įjungėte į prakeliamančių lietuvių būrio priėmimą ir globą ir kaip jūsų namai virto kone nuolatine vakarone su laužu, kai savo gyvenime niekad nebuvai sutikusi kitų lietuvių, išskyrus savo tėvą.

KLAUDIJUI

Vis pagalvoju, ar nenustebai, kai savai-me supratome, kad esi lietuvių kilmės, kai gerą valandą ratu siuvai apie lietuvių parodos eksponatų lentynas. Tavo žvilgsnyje ir magnetiniame ėjime apie audinius, medžio dirbinius, paveikslus ir knygas jau įpratome

Tėvynėje

Paruošė **DANUTĖ ir GEDIMINAS VAKARIAI**

VILNIAUS OBSERVATORIJA GARSĖJA VISOJE TARYBU SAJUNGOJE

Vilniaus universiteto astronomijos observatorija yra viena seniausių Europoje. Išlikę iki šiandien seniausi astronomijos ir matematikos rankraščiai Vilniaus universiteto mokslinėje bibliotekoje rašyti 1629 ir 1632 m. Pirmoji knyga astronomijos klausimais išspausdinta 1639 m.

1865 m. Vilniaus observatorijoje pradėta daryti saulės vaizdus, norint sužinoti joje vykstančius pasikeitimus. Tai buvo pirmoji pasaulyje mokslininkų grupė, kuri domėjosi astrofizika. Jie padarė daug gerų saulės vaizdų, kuriuos šiandien galima pamatyti observatorijos istorinių rinkinių saugykloje.

1876 m. Vilniaus observatorijoje įvyko gaisras, kuris padarė daug nuostolių, ir 1881 m. ji buvo uždaryta.

Vilniaus observatorija veikė 128 m. ir buvo įsigijusi per šimtą įvairių astronominių prietaisų bei įrankių. Vilniaus universiteto bibliotekoje dar ir šiandien galima pamaty-

pastebėti dygstančią sėklelę, kurią senelis pasėjo.

JULIJAI

Zinau, kad nejaukiai iš pradžių jauteisi, būdama iš kelių tų, kurie šimtinėje minioje nemoka lietuviškai. Bet gal visi atsimins, kad buvai vienintelė savo krašto atstovė jaunimo kongrese ir taip drąsiai pagiedojai to krašto himną.

ti kai kuriuos išlikusius senosios observatorijos prietaisus bei įrengimus. Kai kurie iš jų atnaujinti.

1957 m. Vilniaus astronominis gyvenimas vėl pagyvėjo. Astrofizikos skyrius ir universiteto observatorija artimai bendradarbiauja, spausdindami bendrą mokslinį žurnalą. Įsteigtas observatorijos skyrius Molėtų rajone. Šiandieninis Lietuvos astronomų pasiekimas — tai fotometrinės sistemos sukūrimas ir pritaikymas galaktikos sudėčiai tirti. Šis atrastas būdas įgalina nustatyti žvaigždžių karštumą, spinduliavimo galinumą, cheminę sudėtį bei amžių. Iki šandien iširta per du tūkstančius žvaigždžių.

Vilniaus universiteto observatorijai vadovauja prof. P. Slavėnas. ("Mokslas ir menas")

NAUJI PAPROČIAI

"Tiesoje" rašoma, kad Lietuvoje gyvenimas kasdien gerėja (?). "Tiesa" aiškina, kad žmonės turi daugiau laisvo laiko, kurį sunaudoja ne tik poilsiui, bet ir įvairioms pramogoms. Atsiranda nauji papročiai, kurie pajvairina kasdienybę. Daug darbininkų, prieš savo norą, reikšmingų sukakčių išvakarėse turi rengti minėjimus ir juose priverstinai dalyvauti. Čia apdovanojami socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai, į pirmąsias vietas sodinami įmonių vedėjai už nuopelnus, kad pavargusius darbininkus subūrė. Lietuvos komunistai šiuos priverstinius susibūrimus vadina naujais tautos papročiais!

"Tiesa" toliau giriasi, kad kasmet pastatomos naujos gamyklos, atsiranda naujų amatų, o su jais ir nauji papročiai bei apeigos. Rašoma, kad šiandien kolūkių laukus vagoja traktorių tempiami plūgai. Javus nuo laukų surenka didžiulės mašinos, bet duona su druska ir pabaigtuviniai varpų vainikai pasiliko nuo anų senų laikų, kada dar komunistų ir jų kolūkių niekas nežinojo. Tai paprastų žmonių šimtmečiais sukurti papročiai, kuriuos šiandien savinasi komunistai.

Ne viename kolūkyje, ypač žiemos metu, vyksta darbo pirmūnams pagerbti vakarėnės: jaunuoliams išleistuvės į kariuomenę,

sulaukusiems senyvo amžiaus išleistuvės į poilsį. "Tiesa" džiaugiasi, kad tai naujos socialistinės visuomenės žmonių tarpusavio santykių atspindintys papročiai. . . Iš tikrųjų tai komunistų partijos vargo žmonių įtaigojimas idėjiniu, jaudinamu bei bauginamu atžvilgiu. Primenama, kad šie visi papročiai ugdo bendravimo jausmą, įdiegia grožio ir gėrio idealus. Kai kuriuose Lietuvos miestuose yra net papročiams puoselėti tarybos, kurios poilsio dienomis darbininkus ir jaunimą varo į miestų aikštes, kad šie vietoje poilsio turėtų tūpčioti ir kalbėti apie tarybinio žmogaus poreikius.

KOMUNISTŲ PARTIJA GIRIASI, KAD JI SKIRIA DIDELI DĖMESĮ MUZIKAI

"Tiesoje" rašoma, kad šiandieninėje Lietuvoje ieškoma būdų, kaip skleisti muziką kaime. Komunistų partija sako, kad ji skirianti didelį dėmesį kultūrai ir skatinimui tarybinio žmogaus dvasiniams poreikiams. Kitais žodžiais tariant, panaudoti muziką komunistinei propagandai. Ypač turi pasisėkimą koncertiniai — žiūroviniai pasirodymai, kurie yra trumpi ir seka vienas po kito. Komunistų partija nesidrovi neigti, kad jų engiami žmonės neturi muzikinio pasiruošimo ir paprasčiausių įgūdžių klausytis rimtos muzikos. Per trisdešimt penkerius metus jie nesugebėjo duoti Lietuvos žmonėms bendro muzikinio supratimo, nors sakosi, kad išvažiavimus į kaimus pradėjo 1965 m. LTSR valstybinė filharmonija. 1978 m. rajonų ir kaimų vietovėse įvyko 1290 koncertų, kuriuose apsilankė 218 tūkstančių kolūkiečių. Surodant koncerte dalyvauja įtaigus muzikos žinovas, kuris praveda pašnekesį. Per metus koncertai kartojami po kelis kartus. "Tiesa" prisipažįsta ir verkšlena, kad salės ne visada būna pilnos kolūkiuose, bet net Kaune arba Klaipėdoje — apytuštės. "Tiesa" prasilenkia su teisybe: juk respublikoje yra 1279 kultūros namai ir juose per metus įvyksta tik po vieną koncertą. "Tiesa" taip pat rašo, kad dar yra vietovių, kuriose muzikos koncertų per visą pokario metą nė vieno nebuvo. Niekas nepasirūpino pakviesti muzikinį vienetą, o jei kvietė — jo nepagar-

sino, nes trūko išradingumo, o taip pat ir noro. Sakoma, jeigu perka bilietus — gerai, neperka — ką gi padarysi. . . Muzikos kelias į kaimą dar ne visada tiesus ir lygus. Muzikos dienos įvyksta tik ten, kur rajono partiniai ir tarybiniai darbuotojai bei ūkių vadovai yra veiklūs komunistai.

PAŠALINTI TRŪKUMUS NESKUBAMA

Džukijos sostinės gyventojai — alytiškiai klausia "Tiesos" redakciją, kodėl jų siuzyklos siuva žeminius moteriškus paltus tik su brangių kailių apykaklėmis? Šie paltai yra brangesni, ir ne visos moterys juos gali įsigyti. Daugelis moterų norėtų nusipirkti gražių, skoningai pasiūtų drabužių ir su dirbtinio kailio apykaklėmis, bet jų dažnai nerasi. LTSR lengvosios pramonės ministro pavaduotoja A. Skirkevičienė prisipažįsta, kad respublikoje siuvami įvairūs paltai, de-ja — jų pasiuvama vis dar nepakankamai.

Panevėžio rajone Karsakiškio apylinkės gyventojai skundžiasi, kad dėl nepravažiuojamo keturių kilometrų kelio, apylinkinių kaimų žmonės kelionėje į Karsakiškį turi sukarti trisdešimt kilometrų.

Kaišiadorių rajone, Graužų kaime praeitą rudenį keitė stulpus, ant kurių kabo elektros laidai, buvo pamiršta prijungti elektros laidus prie Pukevičienės namo. Ši moteris jau pusmetis kaip besibeldžia į kompartijos duris, prašydama savo namui elektros, bet niekas nepaaiškina, kodėl laidai buvo neprijungti, ir šiandien niekas jų nenori prijungti.

Lietuvos žmonės taisosi batus patys, nes "Bato" įmonės direktorius nusiskundžia klijų stoka. Batų numerio 39 ir 40 didelis poreikalavimas, bet šio dydžio batų įmonės negamina pakankamai, ir žmonės, turintieji didelę pėdą, turi užsisakyti pas batsiuvi.

Paprastai krautuvės įkuriamos namų pirmuose aukštuose. Jos didelės ir patogios. Įėjus greit pastebi, kad, ko nori, nebėra, nes lentynos apytuštės. Žmogus apsisuka ir, laiko negaišdamas, išeina, net nepasiteiravęs, kada ta prekė bus. Sužinoma, kad jau yra, kada prie parduotuvės nusitęsia kelių šimtų metrų ilgumo žmonių eilė. ("Tiesa")

TELEVIZIJA LIETUVOJE

Gyventojų apklausos patvirtina, kad šalyje televizija darosi mėgstamiausias žinių perdavimo šaltinis. Gyventojai ne tik išgirsta, bet ir pamato įvykius, kurie vyksta šių dienų pasaulyje. Žinoma, tas televizijos langelis į pasaulį dar labai mažas. "Tiesa" giriasi, kad šiandien jau galima užtikti beveik kiekvienoje šeimoje televizijos priimtuvą ne tik mieste, bet ir kaime. Kasdien daugėja ir spalvotoji televizija. Mėgstamiausia televizijos programa "Panorama", per kurią ne tik žodžiais, bet ir vaizdais perduodamos žinios iš viso pasaulio.

GAMTOS NETIKĖTUMAI

Gruodžio antrąją dieną dar ramiai tyvuliavo Žuvinto ežeras, kuriame gamtos stebėtojai suskaičiavo per penkis šimtus beplaukiojančių gulbių. Netoli gulbių plaukiojo keletas tūkstančių ančių. Kolūkiečiai buvo išvedę į laukus savo gyvulius. Ant išdirbto žemės paviršiaus galima buvo pamatyti slankiojančius sliokus, prie nendrynų įmigusias varles. Šis atšilimas neilgai tęsėsi. Po kelių dienų atšalo ir kas galėjo skristi — iš Žuvinto persikėlė į Dusios ežerą.

Nepaprastai visus nustebino, kad užėjus šalčiams ir visiems paukščiams išskridus iš Žuvinto, jame pasiliko juodosios vandens vištelės. Buvo ištirta, kad jos čia pasiliko ne ištikimybės jausmo vedamos, bet visą rudėnį gerai besimaitindamos taip nutuko, kad negalėjo pakilti skridimui. Vėliau buvo pastebėta, kad jos kiekvieną dieną pradėjo lakstyti, mosuoti sparnais, kol pagaliau šaltis ir kasdieninis sportas sumažino jų svorį, kad jos galėjo išskristi į Dusią. ("Gamta ir mokslas")

TREČIOJI PREMIJA UŽ OPERA

TSRS kultūros ministerija, Didžiosios Spalio 60-sioms sukaktuvėms paminėti paskelbė konkursą parašyti muzikos veikalams, kurie tiktų vaidinimui. Konkurso teisėjų grupė gavo 24 operas, 14 baletų, 13 operėčių ir muzikinių juokų. Už operos "Sukilėliai" sukūrimą — kompozitoriui J. Juzeliūnui už muziką, rašytojams V. Mykolaičiui-Putinui ir A. Liobytei už turinį — TSRS

kompozitorių ir rašytojų sąjunga paskyrė trečiąją premiją. ("Literatūra ir menas")

"LIETUVOS TSR ISTORIJA" IŠSPAUSDINTA RUSŲ KALBA

"Mokslo" leidykla išspausdino rusų kalba mokslinį veikalą "Lietuvos TSR istorija". Knyga turi per septynis šimtus puslapių, kurią paruošė Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas. Knyga papuošta nuotraukomis ir istoriniais žemėlapiais. ("Mokslas ir menas")

PRAEITA ŽIEMA LIETUVIAI PATYRĖ DAUG VARGO

Jau žiemos pradžioje dideli šalčiai pradėjo varginti Lietuvos gyventojus. Gyvendami nedalioj, žiemą greit pajuto. Turėjo progos pajusti komunizmo santvarką ir partijos rūpestingumą darbo žmogumi. Daug kur susprogo dujų vamzdžiai, ir gyvenamieji namai liko be šilimos. Pasirodė, kad kokybė komunistinės statybos labai menka. Apsauga nuo šalčių buvo daug kur nepanaudota. Languose ir duryse didžiuliai plyšiai, pro kuriuos pūtė šaltas žiemos vėjas, supūsdamas ant grindų sniego pūtinį. Gyventojai, užuot užkamšę languose ir duryse plyšius, įsijungė elektros plyteles, be saiko degino dujas ir kaitino vandenį. ("Gamta ir žmogus")

LIETUVOJE RAGINAMA TAUPYTI KURĄ IR ELEKTRĄ

Respublikoje nustatytos priemonės kurui ir elektrai taupyti. Įmonių darbuotojai nuolat tikrina gyventojus, kad šis įstatymas būtų vykdomas. "Kuro ir energijos taupymas, — rašo "Tiesa", — tai kasdieninė kiekvieno mūsų pareiga, o taip pat rūpestis ūkio klestėjimu, tarybinių žmonių gerovės kilimu".

UŽBAIGTA STATYTI MOKSLO ISTAIGA

Ant Neries kranto atidarytas naujas Vilniaus pedagoginio instituto fizikos-matematikos fakulteto mokymo laboratorijos pastatas. Jame yra keturios didelės paskaitų salės, daugiau kaip 20 patalpų įrengta moksliniams tyrimams ir sporto salė. Pastate iš karto gali mokytis daugiau kaip 450 studentų. ("Mokslas ir menas")

Kalba

Skrylių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S.J.
Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS

NETAISYKLINGAS PRIELINKSNIŲ VARTOJIMAS

Jau esame rašę apie kai kurių prielinksnių netaisyklingą vartojimą. Dabar pakalbėsime apie prielinksnių *nuo*, *pagal*, *palei*, *pas* vartoseną. Nurodysime kai kuriuos jų netaisyklingo arba bent nepatartino vartojimo atvejus. Kartais prielinksniai netaisyk-

* KĖDAINIŲ maisto dėžučių gamykla gyventojams pateikia apie penkiasdešimt įvairių rūšių maisto rūšių maisto dėžutėse. Ypatingai perkama kėdainiečių gaminama obuolių košė. Kadangi ši košė labai mėgstama, numatoma ateinančiais metais jos pagaminti dvigubai. ("Tarybinė moteris")

* VILNIAUS valstybiniame V. Kapsuko universitete kasmet studijuoja beveik du tūkstančiai gydytojų. Šiemet gydytojų tobulinimosi fakultete yra vienas studentas, kuriam atiteks pažymėjimas su keturiais nuliais: 10.000 (dešimt tūkstantasis). ("Mokslas ir menas")

* LIETUVIAI gamina penkiolikos pavadinimų dovanas, skirtas prisiminti Maskvos olimpiadai. Už jų dailumą pripažįstama lietuviams nuopelnas. Kai kurių vardai surišti su Lietuva. Pavyzdžiui, kaklo papuošalas "Baltija". Kiti gaminiai — tai įvairūs ženklukai, smeigtukai, žiedai, šaukšteliai, šakutės citrinoms, raktų laikiklis "Meškiukas", "Dviratininkas" ir kt. ("Švyturys")

lingai vartojami, nusižiūrėjus į kitas kalbas, kartais — į kitas tarmes.

NUO

Prielinksnis *nuo* vartojamas su kilmininku. Tačiau reikia įsidėmėti, kad nors yra sakoma *toli nuo namų*, *toli nuo sodo* ir pan., bet bendrinėje kalboje nebūtų gera sakyti *arti nuo namų* (= *arti namų*), *arti nuo sodo* (= *arti sodo*). Su prieveiksniu *arti* neturėtų būti vartojamas prielinksnis *nuo*.

Prielinksnio *nuo* konstrukcijos netinka tiksliai kilmės vietai nusakyti, pvz.: *Atvyko atstovai nuo* (=iš) *trisdėšimt įvairių šalių*. *Jis buvo kilęs nuo Italijos* (=iš Italijos).

Laiką žyminčius verstinius posakius *kartas nuo karto*, *laikas nuo laiko* geriau yra keisti lietuviškais laiko prieveiksmais *kartais*, *kartkartėmis*, *retkarčiais* ir pan. Pvz.: *Kartas nuo karto* (= *Kartais*, *kartkartėmis*, *retkarčiais*) *jis pas mus užėina*. *Laikas nuo laiko* (= *Kartais*, *kartkartėmis*, *retkarčiais*) *vis iškrinta naujo sniego*.

Tarmėse prielinksnio *nuo* konstrukcijos, reiškiančios objektą, vartojamos su veiksmažodžiais *atimti*, *gauti*, *pirkti*, *išgirsti*, *sūžinoti* ir kt., su kuriais bendrinėje kalboje geriau šio prielinksnio nevartoti. Pvz.: *Negražu atimti nuo* (=iš) *elgetos lazda*. *Nuo jo* (= *Iš jo*) *nieko negausi*. *Pirkau arklį nuo* (=iš) *savo kaimyno*. *Apie tą įvykį išgirdau nuo* (=iš) *ten dalyvavusių asmenų*. *Šią žinią sužinojau nuo* (=iš) *savo draugo*.

Kokiam nors dalyvavimui ar atstovavimui nusakyti geriau tinka ne prielinksnis *nuo*, bet *iš* konstrukcijos. Pvz.: *Nuo* (= *Iš*) *mūsų šeimos ten dalyvavo tik tėvas ir motina*. *Nuo* (= *Iš*) *mūsų klasės buvo pasiųsti penki atstovai*.

Prielinksnio *nuo* konstrukcijos netinka veikėjui reikšti. Pvz.: *Šie vaistai man yra prirašyti nuo daktaro* (= *daktaro*).

PAGAL

Prielinksnio *pagal* konstrukcijų geriau nevartoti nusakyti būdai, kuriuo kas nors pažįstama, nustatoma. Pvz.: *Jį atpažinau pagal eiseną* (=iš *eisenos*). *Arkliai amžių galima nustatyti pagal dantis* (=iš *dantų*).

Prielinksnio pagal konstrukcijų geriau nevartoti informacijos šaltiniui nurodyti. Pvz.: *Pagal oro biuro pranešimą (=Oro biuro pranešimu)*, rytoj žada lyti. *Pagal mano supratimą (=Mano supartimu, mano nuomone)*, jis niekad taip nepasielgs.

PALEI

Prielinksnis *palei*, kaip ir jam artimas *pagal*, vartojamas su galininku. Reiškiant vietą, galima vartoti ir *pagal*, ir *palei*. Pvz.: *Kelias eina pagal (arba palei) tvorą. Krūmai auga palei (arba pagal) ežerą.*

Šnekamojoje kalboje, ypač tarmėse, *palei* vartojamas būdai, pagrindai, lyginimui, apytikriam laikui reikšti, bet bendrinėje kalboje šiais atvejais geriau jo nevartoti. Pvz.: *Laikrodžio rodyklė juda palei (=pagal) saulę. Palei (=Pagal) mudviejų susitarimą, rytoj tau teks indus plauti. Palei (=Pagal) savo sugebėjimus tu galėtum geriau šį darbą atlikti. Ateik palei (=apie) pietus.*

PAS

Prielinksni *pas* vartojant, daroma nemaža klaidų, ypač iš kitų kalbų nusižiūrėtomis, lietuvių kalbai svetimomis reikšmėmis.

Prielinksnio *pas* konstrukcijos nevartotinos su veiksmazodžio būti formomis turėjimui reikšti. Pvz.: *Gražių planų buvo pas visus susirinkimo dalyvius (=Visi susirinkimo dalyviai turėjo gražių planų).* Iš kur *pas* ji tiek kantrybės? (=Iš kur jis turi tiek kantrybės; Iš kur jam tiek kantrybės; Kaip jis toks kantrus)? Kad *pas* mokinius būtų daugiau rimtumo (=Kad mokiniai būtų rimtesni), galėtų daug daugiau pasiekti. Taip pat galėtume sakyti: *Kad mokiniai turėtų daugiau rimtumo...*

Prielinksnio *pas* konstrukcijos nevartotinos priklausomybei ar nuosavybei reikšti. Jos dažniausiai taisytinės kilmininku. Pvz.: *Pas Žemaitę (=Žemaitės) labai vaizdinga kalba. Pas Vaižgantą (=Vaižganto) įdomus stilius. Šį apsakymėlį skaičiau pas Krėvę (=Krėvės raštuose). Mokytojas stengiasi ugdyti pas mokinius (=mokinių) atsakomybės jausmą. Pas šitą gyventoją (=Šito gyvento-*

jo) labai švarūs ir tvarkingi namai. Pas mane (=Mano) labai silpnas regėjimas.

Prielinksnio *pas* konstrukcijos nevartotinos reikšti asmeniui, kuriam kas nutinka, įvyksta. Pvz.: *Šiandien pas jį (=jo) labai aukšta temperatūra. Pas šitą ligonį (=Šito ligonio) nesveikos kepenys. Šiandien pas jį (=jo) bloga nuotaika. Pas mus (=Mums) buvo atnešta knyga.*

Tačiau sakinyje "Pas mus buvo atnešta knyga" būtų taisyklingas tuo atveju, kada knygos atneštos ne mums, o tik į mūsų namus, pavyzdžiui, laikinai pasidėti, o paskui vėl atsiimti.

Prielinksnio *pas* konstrukcijos nevartotinos objektui reikšti su veiksmazodžiais *klausti, teirautis, prašyti, atsiprašyti...* Pvz.: *Klausk pas mokytoją (=mokytoją, mokytojo). Klausė žvirblis čiulbuonėlis pas tą pilką karvelėlį (=tą pilką karvelėlį, to pilko karvelėlio). Teiraukitės pas sekretorę (=Klauskit sekretorę; Pasitarkit su sekretore). Prašyk pagalbos pas savo draugus (=savo draugus, savo draugų). Kreipsiuosi pas direktorių (=į direktorių).*

Taip pat prielinksnio *pas* konstrukcijos nevartotinos su veiksmazodžiais *gauti, išigyti, imti, išmokti, pasimokyti, pirkti, skolintis...* Pvz.: *Šią knygą gavau pas brolių (=iš brolių). Pas jį (=Iš jo) nieko negausi. Paimek tuos pinigus pas draugą (=iš draugo). Pas ką (=Kur, iš kur) galima išigyti tokį aparatą? Pas ką tu išmokai (=Iš ko tu išmokai; Kas tave išmokė) taip gražiai groti? Pinigų aš pasiskoliniau pas savo kaimyną (=iš savo kaimyno).*

Netinka vartoti prielinksni *pas*, klausiant, kiek laiko, kurią valandą rodo kieno nors laikrodis. Pvz.: *Kiek pas tave laiko?* Reikėtų sakyti: *Kuri dabar valanda? Kiek rodo tavo laikrodis? Kelinta dabar valanda?* ir pan.

• Minneapolio teismas pripažino teisę katalikų mokyklai atleisti mokytoją, kuris persiskyrė su savo teisėta žmona ir vedė kitą civilinėmis apeigomis.

Atgarsiai

KODĖL VAIKAI PABĖGA...

Š.m. sausio ir vasario mėn. "Laiškuose lietuviams" spausdintas D. Bindokienės straipsnis "Kodėl vaikai pabėga iš namų" susilaukė nemažo ir gana teigiamo skaitytojų susidomėjimo. Gauta atsiliepimų raštu, telefonu ir gyvu žodžiu, pasakytu kur nors susitikus.

Dalis atsiliepusių sakėsi ir patys susidūrę su panašiomis situacijomis savo šeimose arba artimųjų draugų tarpe. Vaikų pabėgimo iš namų problema rimtai egzistuoja ir gana plačiai minima amerikietiškoje spaudoje, bet, kiek žinome, mūsų žurnalas yra pats pirmasis lietuvių spaudoje palietęs šią problemą. Skaitytojai pagiria šio žurnalo ryžtą viešai iškelti problemą, apie kurią dažnai vengiama kalbėti. Teko nugarsti tik vieną nepasitenkinusį, kad tokiu būdu mūsų vaikams "kėmšamos į galvą pavojingos mintys ir rodomi blogi pavyzdžiai".

Pr. Alšėnas cituoja straipsnį iš Toronto dienraščio "Star" (1979. II. 3), kuriame pateikiama statistika apie paauglių mergaičių nėštumą (vien tik Ontario provincijoje per dvejus metus padaugėjusį 76%). Nėštumas neretai užbaigiamas abortu. Ši straipsnį Alšėnas riša su Anglės istorija, kuri, pabėgusi iš namų, nerūpestingai gyvena su "draugu". Ar daug tokiai lietuvaitei trūksta, kad ji pati atsigultų ant abortinio stalo — baigia savo pastabas Pr. Alšėnas.

Ypač dėkojame skaitytojui O. V. (iš Ohio), kuri eile laiškų komentavo kiekvienos straipsniuose minimos mergaitės problemas. "Motinos turi daugiau skirti laiko savo vaikams, sumažinti kavutes, arbatėles, jaukius suėjimus..." Dukterų auklėjimas vis tiek labiau suvirsta ant motinos pečių, o tėvas lieka kiek nuošaliau, todėl motinos pareiga palaikyti artimus ryšius su dukromis. Šiam tikslui reikia būtinai surasti ir laiko, ir energijos.

Galima sakyti, kad buvo reaguota į visus klausimus bendrai, bet kiekviena mergaitė susilaukė skaitytojų reakcijos į savo specifines problemas. Pvz. Lidiškai, ištekęsiai už indo ir dirbančiai fabrike, kad vyras galėtų baigti mokslus, rašo skaitytoja, taip pat ištekęsiai už indo galbūt panašiomis aplinkybėmis ir jau 15 metų su juo sėkmingai gyvenanti. Jos laiška perdavėme Lidiškai.

Jaunimas beveik be išimčių kaltina tėvus dėl šeimyninių ryšių nutrūkimo, o suaugusieji, daugiausia tie, kurių vaikai iš namų išėjo, yra tu penkių merginų tėvams gana atlaidūs. Galbūt labiausia kritikuojuama motina, pakeitusi durų užraktą, kai duktė laiku negrįžo namo...

Taip pat buvo išreikšta pageidavimų, kad ir likusiųjų penkių mergaičių istorijos būtų spausdinamos, nors jos, kaip esame pirmiau minėję, kartoja. Galbūt tai padarysime ateityje. Dėkojame visiems už malonų dėmesį tam straipsniui.

Čia dar įdedame dviejų skaitytojų laiškus šiuo klausimu.

Redakcija

Gerbiamasis Redaktoriau,

Sveikinu Danutę Bindokiene ir "Laiškų lietuviams" redakciją už taip svarbios ir aktualios temos iškėlimą. Tai tikrai sveikintinas reiškinys. Dažnai bijome paliesti nemalonią temą, lyg jos visai nebūtų, jeigu apie ją nekalbėsi. Tikiu, kad autorės mesta mintis bus giliau padiskutuota ir susilauks reakcijos iš skaitytojų.

Pirmiausia norėčiau pasisakyti dėl pačios temos. Bijočiau pamokslauti ar mėtų kaltinimais tėvams ir vaikams, nes pati turiu to amžiaus vaikų ir nežinau, ką rytojus gali atnešti. Gal lengviau būtų kalbėti tėvams, kurių vaikai dar to amžiaus nepasiekė arba jau laimingai per tą audringą gyvenimo tarpą perėjo.

Pabėgimą iš namų suprantu taip, kai sūnus ar dukra, nepatenkinti gyvenimu savo namuose, staiga iš jų išeina "laimės ieškoti", dažniausiai nutraukdami su tėvais bet kokius santykius. Iš iki šiol pasirodžiusių dukrų ir motinų pasisakymų atrodo, kad tik Rūtą ir Angelę galėtume laikyti tokiomis "pabėgėlėmis".

Dabar pasakysiu man kilusias mintis iš Aušros ir jos motinos pasisakymų. Gaila, kad tėvai (vyras) nepasisakė. Juk problema liečia ir juos. Aušrai tėvų buvo taikomi dvigubi standartai. Jos brolių bet koks elgesys buvo tėvų lengviau toleruojamas. Tai pripažįsta ir pati

motina, sakydama, kad jos broliui "gėda neprikibs", o "Aušrelė turėjo būti išsaugota". Išsaugota nuo ko? Ar nuo gėdos tėvams dėl jos nepriimtino elgesio, ar nuo pavojaus dukrai? Blogis yra blogis, nesvarbu ar jis daromas vyro ar moters.

Kita mano pastaba būtų motinai, jeigu ji iš tikrųjų matė dukroje blogį sijenėlio ilgume, batų kulnų aukštume ar lūpų pieštuko ryškume. Atrodo, kad dukrai buvo svarbu neišsiskirti iš esamos aplinkos, bet motina į tai kitaip žiūrėjo. Juk galėjo ir po madingu apdaru būti graži siela.

Didžiausia motinos klaida buvo jos visiškai nepasitikėjimas savo dukra ir jos nuolatinis įtarinėjimas. Jeigu motina ją visą laiką mokė dorovės ir gėrio, ir jeigu dukra savo motinoje matė gerą pavyzdį, tai dukroje tikriausiai kas nors gero turėjo užsilikti.

Siūlau pagalvoti dukroms ir motinoms apie čia iškeltas mintis, kad ateities "Aušros" ir jų motinos geriau vienos kitas suprastų ir išvengtų drastiškų abipusių klaidų, kurios gyvenime būna sunkiai užgydomos ir gali palikti ilgalaikes žymes.

A. K.

LAIŠKAS RŪTOS MOTINAI

Mieloji Ponia,

Bandau save įstatyti į Jūsų padėtį ir išgyventi su Jumis tą skausmą, nerimą, ilgesį, netikrumą, baimę dėl pabėgusios ir po pasaulį besiblaškančios dukros.

Geras reiškinys, kad, kaip sakote, nejaučiate kaltės jausmo dėl Rūtos pabėgimo, nes savęs kaltinimas čia tikrai nieko nepadėtų, o Jūsų agoniją padarytų dar sunkiau pakeliamą. Kas įvyko, negalima pakeisti ar pakartoti. Džiaugiuosi, kad neuždarėte savo širdies durų dukrai. Juk yra tiek daug atvejų, kai motina ar tėvas visai atsižada savo vaiko dėl jo nepriimtino pasielgimo.

Jūsų dukra skraido, kaip ta plaštakė virš liepsnos, ir nemato jai gresiančių pavojų. Ji, jaunystės fantazijų vedama, blaškosi po jai nežinomą, viliojantį pasaulį, naujumą ieškodama. Tikiu, kad tas jos entuziazmas išgyventi pasaulio jai siūlomus naujumus yra laikinas. Ji suras save, ir žinojimas, jog jos laukiate su mylinčia širdimi, grąžins ją namo.

Dabar Jums reikia nesibaigiančios kantrybės ir stiprybės. Jums galėtų padėti tikri ir suprantantys draugai, kurie patys galbūt tokius išgy-

venimus yra turėję. Tiesa, kad kiekvienos šeimos atvejis yra skirtingas, bet tokie žmonės gali duoti vieni kitiems daug moralinės stiprybės, kas Jūsų atveju yra labai svarbu.

Žmonių priekaištai ir apkalbos tokiu atveju yra natūralus dalykas, bet tai ateina iš žmonių, kurie nėra Jūsų tikri draugai arba nėra niekada nieko panašaus patyrę. Jie įvairina savo gyvenimą sensacijomis ir apkalbomis.

A. K.

KALTA LAIKO IR APLINKOS DVASIA

Gerbiamoji Redakcija,

Nagrinėjate idomią ir aktualią temą — vaikų bėgimą iš namų. Ją būtų galima praplėsti ir paklausti: kodėl šiais laikais vaikai taip neklausos tėvų ir nesielgia pagal jų nurodymus. Daug "nuodėmių" galima būtų išskaičiuoti: neklausos, negerbia autoriteto, neina į bažnyčią, nenori mokytis, vartoja narkotikus ir pan. Prievarta, bausmė dažnai paveikia taip, kad vaikai visai išeina iš namų. Kodėl? Kas kaltas? Manau, trumpai būtų galima atsakyti — laiko dvasia. Šiu dienų šūkiu yra: teisės ir laisvė! Kasdien skaitome ir girdime per televiziją apie kovą dėl tų teisių ir laisvių. Rodos, lyg kas specialiai stebi ir seka, ar tėvas, mokytojas, darbuotės viršininkas nepažeidė tų kieno nors teisių.

Vaikai, jaunuoliai, aplinkos paveikti, labai anksti nori būti laisvi, savarankiški, patys kontroliuoti savo gyvenimą. Be to, moralės supratimas visuomenės nusistatymas bei viešoji nuomonė labai skiriasi nuo to, kas buvo prieš kelis dešimtmečius. Stebėtojai sako, kad šiame krašte visai negalima numatyti rytojaus. Čia vyksta nuolatinė moralinė revoliucija, kurios aukomis tampa jauni, nepasiruošę žmonės. Pvz. Europoje pasikeitimai vyksta daug lėčiau ir padaro mažiau žalos.

Kartais net papročius pakeičia ir toną paduoda ne šeimos galvos, ne visuomenės vadai, o paaugliai ir pilietis nuo "Main Street". Tuo požiūriu, gal mes ir "seni", kitokioj aplinkoj užaugę. Dabarties vaikai, turėdami gerą ar patenkinamą materialinį aprūpinimą, modernias mokyklas, televiziją, plačiai prieinamą literatūrą, įvairias pramogas, tikrai anksčiau subręsta fiziškai ir įgyja daug žinių. Tėvai to dažnai nepripažįsta. Žinodami, kad vaikai neturi daug patyrimo, jų nelaiko subrendusiais.

Žmogui, kaip individui, reikia kito žmogaus, su kuriuo jis galėtų žaisti (mažas), mintimis pasidalinti (suaugęs). Pasikalbėjimai, patari-

mai, nurodymai turi būti duodami kiekvienai vystymosi laikotarpiu, pradedant kūdikyste, Atkreipti dėmesį tik tada, kai vaikas paauga, jau bus per vėlu. Individo, sulaukusio 9-11 m. (t.y. savikritkos periodo, kai žodis — veiksmas nebėra spontaniškas, o prieš jį vyksta svarstymas — galvojimas), sąmonės багаže turi būti pakankamai žinių, kurios padiktuotų, kas yra gera, kas bloga, kaip pasiegti. Kadangi vaikai — jaunuoliai pamokymų dažnai vengia, atsiranda trintis, nesutarimai. Psichologai sako, kad kiekvienas jaunuolis brendimo amžiuje daugiau ar mažiau linkęs maištauti, savo jėgas bandyti. Patarimai turi būti rimti, apgalvoti, motyvuoti. Nieko nėra blogesnio, kaip trumpi, užkertantys: ne, negalima, to nebus, neleisiu, neduosiu, nesulauksi... Koks gali būti reikalo sprendimas, derinimas, kai viena pusė aiškiai jaučia, kad jo jausmai yra nulis, kad jis besąlygiškai turi elgtis taip, kaip nori kita pusė. Priešingybių derinimas turi būti nešališkas ir teisingas. Supratimas, meilė, atlaidumas turi jaustis veiksmuose ir žodžiuose. Paklydę jaunuoliai dažnai vėliau atsimena tėvų pamokymus ir susitvarkę gražiai gyvena. (Vertėtų paskaityti "Reader's Digest", 1979 m. vasario mėn., straipsnį "If your child rejects your religion").

A-lė G.

TRUMPAI IŠ VISUR

- Lenkijoje, Opale Stare miestely, gyventojai, išgirdę, kad lenkas išrinktas popiežiumi, per naktį ant mūrinių namų išmūrijo bokštus ir taip pasistatė sau bažnyčią. Tūkstančiai susirinko, kai ji buvo šventinama palaimintojo Maksimilijono Kolbės garbei. Už savaitės Varšuvos komunistai pareikalavo tą jų bažnytelę nugriauti, kaip buvo prieš 10 metų nugriauta ankstyvesnė tos vietos bažnyčia. Gyventojai suorganizavo budėtojus ir patvarkė, kad pavojaus atveju būtų skambinama varpais, pasiryžę sužeisti tūkstančiais bažnyčios saugoti.

- Skrajojantis universitetas veikia Lenkijoje. Studentai slapta renkasi ideologinėms paskaitoms. Studijų ir maldų grupės, susirenkančios privačiuose namuose, sutraukė apie 100.000 Lenkijos jaunimo.

- Thomas Merton, konvertitas rašytojas, teologas ir kritikas, prisimintas 1978 m. pabaigoje, minint jo mirties dešimtmetį. Net liberalus "New York Times" pažymėjo, kad ir po mirties

Mertono įtaka auga. Apie jį ir jo kūrybą parašyta apie 50 disertacijų. Jis pats yra parašęs apie 50 knygų. Prie Bellarmino centro, Louisville, Kentucky, yra įsteigtas Mertono centras, kur atgabenta jo biblioteka ir kiti turėti asmeniškai daiktai.

- Liubline, Lenkijoje, katalikų universitetas 1978.XI.12 atšventė savo 60 m. gyvavimo sukaktį. Ta proga kard. Wyszinski priminė, kad tas universitetas yra davęs didelį įnašą į Lenkijos kultūrinį ir religinį gyvenimą.

- Ruošiamas naujas pagrindinis Bažnyčios įstatymas — lyg Bažnyčios konstitucija. Jau buvo paruoštas pirmas jo projektas, bet vyskupai ir kiti bažn. teisės specialistai ėmė daug pildymų ir pataisų. Dabar antrą projektą ruošianti komisija padidinta iš 12 iki 35 narių. Šis projektas jau beveik baigtas. Jį dar turės peržiūrėti 30 kardinolų, ir tai pareikalaus dar apie pusantro metų.

- JAV-se 1977 m. buvo 3.313.000 gimimų — 5% daugiau negu 1976 m. Mirė 8,8 iš tūkstančio — mažiau, negu bet kada JAV-se. Vidutinis JAV gyventojų amžiaus ilgumas padidėjo iki 73,8. Vedybų 1977 m. buvo 2.176.000, perskyrų 1.090.000.

- Gene Kelly, aktorius, dainininkas, šokėjas, choreografas bei režisierius yra išrinktas geriausiu 1978 m. katalikų teatralu. Išrinko Katalikų Aktorių gilda Amerikoje.

- Prof. Rene Cassin buvo pirmininkas Jungtinių Tautų komisijos, kuri paruošė Žmogaus teisių deklaraciją, kurios 30 m. sukaktis buvo pernai iškilmingai paminėta. Prof. Cassin yra tarptautinės teisės specialistas, 1968 m. gavo Nobelio Taikos premiją ir Jungt. Tautų Žmogaus teisių žymenį. Prof. Cassin yra prancūzas, nuoširdus katalikas.

- Šveicarija katalikų misijonierių kun. Martin Holenstein, 44 m., raudonieji sukilėliai nušovė Rodezijoje. Tai jau 32-ras misijonierius, komunistinių gaujų nužudytas tame krašte.

- Olandijoje yra 5.600.000 katalikų — 40,2% visų gyventojų. Juos aptarnauja 3.776 pasauliečiai kunigai ir daugiau kaip 3.000 kunigų vienuolių. Iš viso vyrų ir seserų vienuolių yra per 20.000.

- Vengrijoje su gražiu pasisekimu vedami neakivaizdiniai religijos kursai.

- Kinijos televizija pirmą kartą Kalėdų išvakarėse perdavė religinės muzikos koncertą. Kinijos sostinėje Kalėdų naktį buvo aukojamos šv. Mišios.

• Rodezijoje, kur siaučia raudonųjų teroristų gaujos, nužudytas jėzuitas misijonierius kun. Gerhard Pieper, 38 m., gimęs Berlyne.

• Naujas žurnalas, pavadintas "Key", kuris pasiryžęs duoti daugiau taurių gyvenimo faktų, pradėtas leisti Niujorke. Jį redaguoja jėzuitas kun. Kenneth Baker.

• Kryžius pardavinėjusi American Consumer bendrovė tvirtino, kad jie buvo įmerkti į Liurdo vandenį ir specialiai palaiminti popiežiaus. Amerikos teisingumo įstaigos nustatė, kad tai netiesa. Bendrovė sutiko grąžinti pinigus, imokėjusiems po 15,95 dol. už kryžių, ir dar jai buvo uždėta pabaudos 25.000 dol.

• Kun. Harold Bradley, jėzuitas, Tarptautinių programų direktorius Georgetown universitete, už sėkmingai pravestą studijinį pasikeitimą tarp JAV ir V. Vokietijos buvo Fulbright komisijos išrinktas gauti subsidiją, skiriama švietimo ekspertams. Tokių ekspertų grupei iš 20 universitetų sudarytos sąlygos šių metų pradžioje lankytis Bonoje, Hamburge, Miunchene.

• Tikėjimo platinimo draugija, Vatikano žiniomis, 1978 m. pasaulio misijų paramai parūpino 59 mil. dolerių.

• Zairo respublika (Afrikoje), 1974 m. panaikinusi Kalėdų šventes, dabar vėl įvedė kaip nedarbo dienas, patenkindama katalikų ir kitų krikščionių norą.

• Švedijoje, Luelos mieste, 10 km nuo šiaurės ašigalio zonos, įsteigtas dvasinio susitelkimo ir atsinaujinimo centras, kur susirenka apie 300 katalikų ir kitų tikinčiųjų iš visos Švedijos bendrai maldai, dialogui apie religines vertybes ir dvasiniam atsinaujinimui.

• Kun. Kenneth Kazimieras Stewart yra skoto anglikono ir lietuviškos motinos sūnus. Vedybų metu ir jo motina tapo anglikone. K. Stewart ruošėsi būti anglikonų kunigu, tačiau, bestudijuodamas Bažnyčios istoriją, įsitikino, kad tiesa yra katalikuose. Todėl 1970 m. perėjo į katalikus, išėjo teologinius mokslus ir išventintas sėkmingai darbuojasi Filadelfijoje. Savo pirmąsias Mišias aukojo už Lietuvą.

• Lotynų Amerikos vyskupų trečioji konferencija, į kurią ryžosi vykti ir popiežius Jonas Paulius II, įvyko sausio 27 - vasario 12 d. Į ją buvo sukviešta 21 kardinolas, 197 vyskupai, 45 kunigai, 51 vyras ir moteris vienuoliai, 33 pasauliečiai, 4 diakonai, 5 nekatalikai stebėtojai ir keletas šimtų spaudos, radijo ir televizijos korespondentų. Vieta — Puebla, apie 62 mylios į pietryčius nuo Meksikos miesto.

• Rytų Vokietijos katalikai visose bažnyčiose turėjo rinkliavą kovai prieš vargą pasaulyje. Lėšos skiriamos finansuoti įvairius vadinamojo trečiojo pasaulio socialinius projektus, ugdyti ten techninę ir ekonominę pažangą, kovoti prieš analfabetizmą, globoti ligonis ir senelius.

• Prancūzų krikščionių sąjūdis kovai už kankinimų panaikinimą suorganizavo tris maldos, pasninko ir informacijų dienas. Jų tikslas — atkreipti viešosios pasaulio nuomonės dėmesį į kalinamųjų kankinimus ir telkti žmones akcijai prieš religinius persekiojimus.

• Vysk. Kelly, JAV vyskupų konferencijos gen. sekretorius, išsiuntinėjo visiems vyskupsams laišką, prašydamas Vasario 16 proga specialiomis maldomis prisiminti Lietuvą ir melstis už joje persekiojamus žmones dėl religinių ir tautinių įsitikinimų. Laiške pažymėjo, kad tai daro prašomas Lietuvos Vyčių organizacijos.

• Meksikoje iš 63 mil. gyventojų apie 96% laikomi katalikais. Seminarijose į kunigus rengiasi 2.700 klierikų. Vienuolių yra apie 20.000. Guadalupės Dievo Motinos šventovę kasdien aplanko apie 5.000 maldininkų, o sekmadieniais siplaukia ir daugiau kaip 80.000.

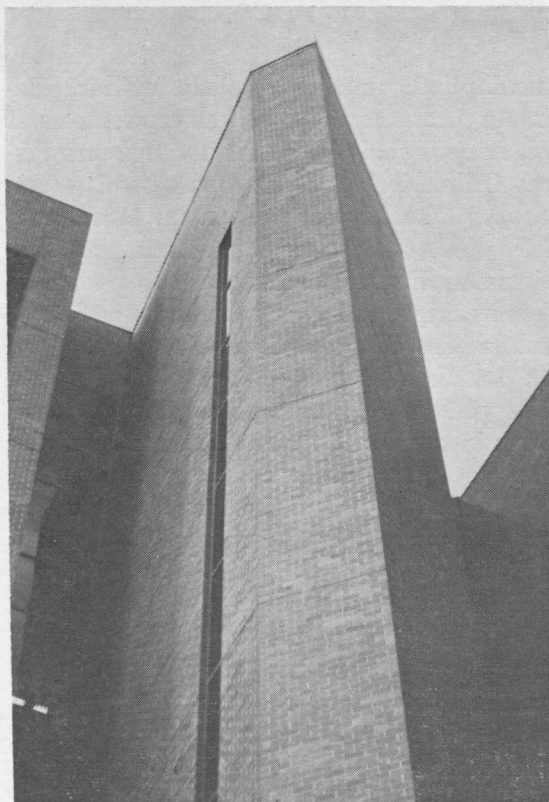
• Shusako Endo, į katalikybę atsivertęs japonų rašytojas, parašė Kristaus gyvenimo knygą, kurios Japonijoje išpirko daugiau kaip 300.000. Jėzuitas R. A. Schuchert išvertė ją į anglų kalbą. Išleido Paulistų leidykla Niujorke.

• Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministris Gromyko, atvykęs į Vatikaną, turėjo ilgesnį pasikalbėjimą su popiežium Jonu Paulium II. Žinių agentūros skelbia, kad daugiausia buvo kalbama apie Lietuvos katalikų padėtį.

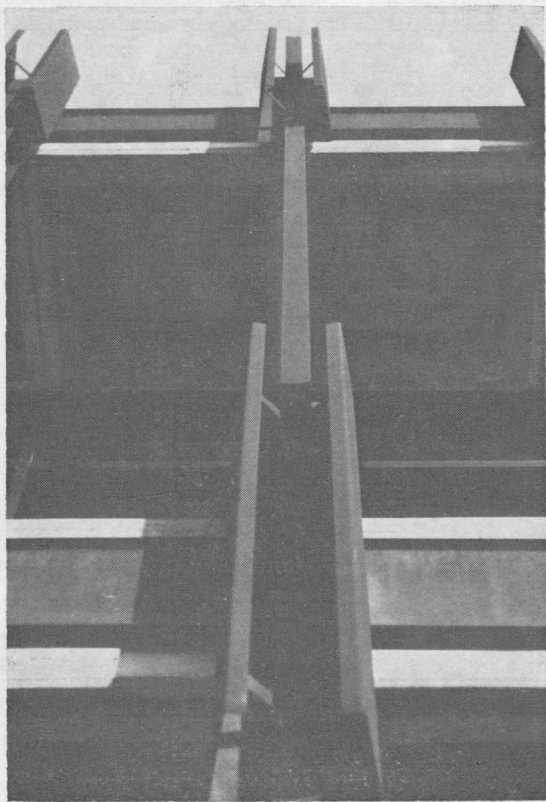
• Prel. C. Krivaitis pasitraukė iš Vilniaus arkivyskupijos valdytojo pareigų. Į jo vietą paskirtas kun. Algirdas Gutauskas, 58 m., ligšiolinis Šv. Teresės bažnyčios ir Aušros Vartų klebonas Vilniuje. Jis kunigu išventintas 1945 m.

• Šiaurės Airijos vyskupas Edw. Daly kietai pasmerkė Airių respublikonų armijos (IRA) įvykdytus bombų sprogdinimus. Jis pabrėžė, kad jau seniai laikas sprogdinimų organizatoriams suprasti, kokius sunkumus jie sudaro tos šalies gyventojams, kaip katalikams, taip ir nekatalikams.

• Jeruzalėje susidarė pavojus 100 metų senumo pranciškonų bažnyčiai, esančiai Kryžiaus kelio (Via Dolorosa) rajone. Smarkus lietus neigiamai paveikė septintosios stoties vietovę ir, vykdant taisyms, Kryžiaus kelias ties ta vieta buvo uždarytas.

Ramintos Jelionytės nuotraukos

- Betliejaus nebuvo galima įrengti Kalėdų metu Traverse, City, Mich., miesto lėšomis, kaip tai buvo ligi šiol daroma, nes vadinama Human Rights komisija užprotestavo, kad tam reikalui panaudojimas miesto lėšų galis pažeisti Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės principą.

- Byla dėl giesmių buvo iškelta Sioux Falls, S.D. Iškėlė advokatas pasamdytas ateisto Roger R. Florey, kuris tvirtina, kad jo sūnui Justinui lankant vaikų darželį pereinamais metais "buvo padaryta nepataisoma žala" dalyvaujant kalėdiniame parengime, ir jis reikalauja, kad Kalėdų minėjimas būtų uždraustas valdinėse to miesto mokyklose. Abidvi šalys nusistačiusios teismo sprendimą apeliuoti.

- JAV katalikų mokyklose kaskart daugiau atidaroma vaikų darželių. 1970 metais jų buvo atidaryta 137 mokyklose, 1975 atidaryta 218, o 1978 net 260.

- Komunikacijos reikalams (televizijai, radijui, spaudai) rinkliavą JAV katalikų vyskupai numato pradėti ateinančių pavasarį. Tikimasi gauti apie 7 mil. dolerių aukų.

- Popiežius Jonas Paulius II iš savo lango Vatikano rūmuose gruodžio 17 d. vadovavo Šv. Petro aikštėje susirinkusių 50.000 vaikų kalėdinių giesmių giedojimui, drauge su jais juokaudamas.

- Kard. Joseph Frings, Koelno (Vokietijoje) arkivyskupas, mirė sulaukęs 91 m. Nuo 1969 m. buvo pasitraukęs iš pareigų ir apakęs.

- Lawrence Welk, kurio muzikine televizijos programa džiaugiasi milijonai žmonių, pasikalbėjime su "Twin Circle" reporteriu pareiškė: "Religija man padėjo nepaprastai daug. Aš nebūčiau pasiekęs to, ką dabar pasiekiau, jei ne mano religija. Dievo įstatymai yra geriausi įstatymai, pagal kuriuos žmogus gyvena. Mano filosofija yra — būti geru visiems, nekenkti niekam". Jis sakosi daug ko išmokęs iš arkivysk. Fulton Sheen knygu.

- Vadinamas "Catholic Directory" — rinkinys tiesų ir nuostatų, nurodąs, kaip reikia atlikti religinį mokymą JAV-se, buvo patvirtintas Vatikano. Tai direktyvos ateinančių penkerių metų religiniam švietimui JAV-se.

Kovo 10 d. buvo "Laiškų lietuviams" metinė šventė. Šios šventės buvo pradėtos ruošti prieš dvidešimt metų, švenčiant šio žurnalo pirmąjį dešimtmetį. Tada buvo paskelbtas ir pirmasis straipsnio konkursas. Šių metų šventė ypatingai gerai pasisekė — žmonių prisirinko pilnutėlė Jaunimo centro didžioji salė. Ne visi buvo iš anksto užsisakę bilietus, todėl kai kuriems net maisto šiek tiek pritrūko. Už tai atsiprašome.

Pirmiausia buvo įteiktos premijos konkurso laimėtojams (tiksliau sakant, laimėtojoms). I premija — Aldonai Kamantienei, iš Darien, Ill.; II — Daliai Staniškieni, iš Clevelando; III — Ninai Gailiūnienei, iš W. Hartford, Ct.; IV — Eglei Paulikieni, iš Lisle, Ill. Tad visos premijos atiteko moterims! Mecenatų vardu žodį tarė dr. Leonas Kriaučeliūnas, o laureatų — Aldona Kamantiene.

Meninę programą atliko dvi mūsų žymiausios balerinos: Birutė Barodicaitė ir Violeta Karosaitė. Paskui dar programą papildė ir praturtino trys iš Vokietijos atvykę

menininkai: muzikos mokslų daktarė Raminta Lampsatyte, prieš ketverius metus iš Lietuvos į Vokietiją persikėlęs fleitistas Petras Odinis ir Hamburgo operos solistas baritonas Dirk Sagemueller. Jiems publika suklėlė didžiausias ovacijas. Dar kartą jiems visiems nuoširdžiai dėkojame. Taip pat esame labai dėkingi visiems, koku nors būdu prisidėjusiems prie šios šventės pasisiekimo.

Redaktorius savo kalboje paminėjo, kad šis pobūvis yra tarptautinis: čia dalyvavo žmonių ne tik iš įvairių Amerikos miestų, bet po keletą asmenų buvo iš Lietuvos ir Vokietijos. Kadangi šiais metais visos laureatės buvo moterys, tai ir invokacijai sukalbėti buvo pakviesta moteris — seselė Onutė Mikailaitė.

Ateinančiais metais "Laiškai lietuviams" švenčia savo gyvavimo trisdešimt metų sukaktį. Ši jubiliejinė šventė bus 1980 m. kovo mėn. 16 d. Jaunimo centre. Netrukus paskelbsime ir naują konkursą. Šių metų premijuotus straipsnius pradėsime spausdinti kitą mėnesį.

ATSIUSTA PAMINĖTI

Vida Augulytė ir Juozas Masilionis. LIETUVIŲ LITERATŪRA. Trumpas tautosakos ir lietuvių literatūros istorijos kursas su chrestomatija ir literatūros istorijos pagrindais aukštesniosios lituanistinės mokyklos penktajai klasei. Išleido Čikagos Aukštesnioji lituanistinė mokykla 1978 m. Kieti viršeliai, 416 psl., kaina 7 dol.

Anatolijus Kairys. LAISVĖS SONATA. Poema. Pliustravo Diana Kizlauskienė. Išleido "Dialogas" 1979 m. Didelis formatas, kieti viršeliai, 78 psl., kaina 6 dol.

M. Čapkauskas. PALYGINIMŲ ŽODYNAS. Viršelis dail. R. Bukausko. Išleista 1979 m. Montrealyje. 295 psl., kaina nepažymėta. Čia yra surinkta daugybė mūsų liaudies ir įvairių rašytojų veikaluose užtikty palyginimų.

Arėjas Vitkauskas. LYRE FRUIT in light syrup. Autoriaus eilėraščiai anglų kalba. 32 psl., kaina nepažymėta.

LITUANUS. Vol. 25, No. 1. Šį numerį redagavo V. S. Vardys. Administracijos adresas: 6621 S. Troy, Chicago, Ill. 60629.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI. Nr. 2 (78). Kr. Donelaičio lituanistinių mokyklų mokinių laikraštėlis. Spaudai paruošė mokyt. D. Bindokienė, talkininkaujant mokyt. I. Bukaveckienei.

Lietuvių fotografų išeivijoje PARODA. Didelio formato kietais viršeliais leidinys, kuriame surinkta keli šimtai nuotraukų iš pirmiau išėjusių keturių leidinių (1972, 1973, 1974 ir 1975). Išleido Lietuvių foto archyvas. Redagavo Algimantas Kezys, S.J.

Nuoširdi padėka "Laiškų lietuviams" rėmėjams

100 dol. auokojo — T. G. Kijauskas, S.J.

30 dol. auokojo — kun. J. Pragulbickas.

25 dol. auokojo — S. Jurskytė.

10 dol. auokojo — S. Barzdukas.

Po 7 dol. auokojo: J. Jagėla, J. Ardys.

Po 5 dol. auokojo: A. Baleišienė, O. Žukienė, B. Kukalis, A. Šembrotas.

Po 4 dol. auokojo: E. Gimžauskienė, M. Mikėnas, D. Grybauskienė, J. Varaneckienė, J. Rumbutis, E. Graibus, kun. M. Kirkilas, A. Dronsatavičius.

3 dol. auokojo — A. Nekrašius.

Po 2 dol. auokojo: K. Aglinskas, V. Sinkus, K. Stravinskas, J. Žadeikis, Nukryžiuotojo Jėzaus seselės, J. Andrukaitis, V. Biliūnienė, J. Kanišauskas, K. Skalsgirys, F. Tarulienė, V. Remeikis, L. Raslavičius, E. Olšauskas, P. Butkys, A. Zalubienė, S. Petrulis, J. Povilaitienė, kun. V. Pikturna, J. Miltenis, A. Paulius, P. Vitas, P. Baltuonis, J. Rugys, A. Šimkus, V. Mažeika, A. Juodka, A. Paskočimas, A. Stepaitis, J. Krikščiukaitis, T. Bogušienė, I. Kalvaitienė, J. Laucius, M. Vasienė, A. Eidukonienė, S. Paketuras, L. Kerulis, A. Tamošiūnas, A. Baleišienė, B. Valavičienė, J. Stočkus, L. Krajauskas, J. Dainauskas, S. Džiugas, V. Vaitkus, P. Simanauskas, B. Lukas, M. Kapočienė, I. Ulpaitė, E. Bielkevičienė, kun. V. Karalevičius, M. Tarvydienė, M. Monkus, V. Giniotienė, J. Veselka, S. Daržinskis, kun. P. Katauskas, J. Paovys, J. Knystautienė, P. Skablauskas, J. Abraitis, L. Griniūtė, E. Radzevičiūtė, J. Turčinskas, N. Norienė, O. Navickienė, V. Mikuckis, V. Palčiauskas, V. Kezinaitis, E. Šlekys, A. Garkūnas, A. Šiaučiušas, J. Vembrė, J. Bujauskas, S. Rutkauskas, Z. Didžbalienė, H. Moliejienė, G. Senkevičienė, P. Nedas, L. Kiličkonienė, kun. P. Kura, P. Gasparonis, A. Milčienė, O. Kindurys, A. Lukoševičiūtė, R. Boris, E. Tutinas, V. Ingelevičius, P. Bukuvienė, A. Zubavičius, J. Kėsgailienė, P. Naudžiuvienė, J. Jadviršis, M. Andriušienė, V. Kleiza, J. Briedis, J. Lašinskas, A. Venclovas, K. Markus, B. Žemaitis, V. Grybauskas, K. Valiuškienė, J. Jankauskienė, V. Čepaitienė, J. Juodvalkis, J. Zaliauskienė, M. Ivanauskas, M. Maskaliūnienė, M. Veliuona, O. Martišauskienė, A. Bilaitienė, V. Žilinskas, F. Valinskas, M. Kuncienė, P. Misevičius, M. Malcius, K. Otto, E. Barškėtienė, Z. Samuolis, E. Jokubkienė, T. Karaliūtė, V. Musonis, A. Laucis, V. Statkus, A. Rudis, T. Sereika, L. Murauskienė, P. Gluosnys, kun. J. Budzeika, A. Kašubienė, J. Guobužis, A. Vitkus, Z. Grybinas, E. Jasaitienė, K. Stasiulis, L. Bagdonas, J. Karalis, J. Petrikas, L. Kezenius, G. Ješmantienė, A. Kavaliūnas, J. Gritėnas, J. Sakalas, M. Kudirkienė, A. Lietuvninkas, O. Ramanauskienė, L. Milukienė, O. Prancevičiūtė, kun. J. Velutis, J. Matonis.

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaktorius — Juozas Vaišnys, S.J. Redaktoriaus pavaduotojas — Antanas Saulaitis, S.J. Redakcijos nariai: Danutė Bindokienė, Algirdas Grigaitis, Vytautas Kasniūnas, Kristina Parėštytė, Nijolė Užubalienė, Danutė ir Gediminas Vakariai. Administratorė — Aleksandra Likanderienė. Viršelis ir skyrių vinjetės — Vilijos Eivaitės. Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, IL 60636. Telefonas 737-8400. Nek. Prasidėjimo Šv. Marijos Seserų spaustuvė, Putnam, CT 06260. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 80 centų.